

Susanna Aitto-oja, Marja-Riitta Raudaskoski ja Tiina Säisä-Junttila

"SE ON SEMMONEN LABYRINTTI MISSÄ SÄ ELÄT"

Alkoholin ongelmakäytön vaikutus vanhemmuuteen ja varhaiskasvatukseen lapsen

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Joulukuu 2017**

Centria- Ammattikorkeakoulu	Aika joulukuu 2017	Tekijä/tekijät Susanna Aitto-oja, Marja-Riitta Raudas- koski ja Tiina Säisä-Junttila
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi ”SE ON SEMMONEN LABYRINTTI MISSÄ SÄ ELÄT” - Alkoholin ongelmakäytön vaikutus vanhemmuuteen ja varhaiskasvatusikäiseen lapseen		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski	Sivumäärä 38+3	
Työelämäohjaaja		
<p>Alkoholin ongelmallisen käytön haittavaikutukset eivät ulotu ainoastaan alkoholin käyttäjään itseensä, vaan vaikutukset näkyvät niin lähipiirissä kuin laajemmin yhteiskunnallisestikin. Kvalitatiivisen opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiä oli kolme:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kuinka alkoholin ongelmakäyttö vaikuttaa vanhemmuuteen? 2. Millaista tukea alkoholia ongelmallisesti käyttävä vanhempi tarvitsee arkeensa? 3. Kuinka lastensuojelun tehostetulla perhetyöllä voidaan vastata vanhempien tuen tarpeisiin? <p>Näiden asioiden tutkiminen on tärkeää palveluiden toimivuuden ja kehittämisen kannalta. Koimme tärkeänä alkoholin ongelmakäytöstä omakohtaista kokemusta omaavien vanhempien mielipiteiden kuulemisen, koska tämä mahdollistaa tukimuotojen kehittämisen ja tarvittaessa ammattilaisten asenteiden muuttumisen vanhempia ymmärtävämpään suuntaan. Vanhempia tukemalla voidaan lisätä myös heidän lastensa hyvinvointia.</p> <p>Teoriaosuudessa avaamme alkoholin ongelmakäyttöä, erittelemme sen kolme ilmenemismuotoa ja yleisiä haittavaikutuksia, tarkastelemme vanhemmuutta eri näkökulmista sekä nostamme esille olemassa olevia tukimuotoja. Koska vanhempien alkoholin käytöllä on tutkitusti myös monia vakavia haittoja lapsen terveyden, hyvinvoinnin ja tulevaisuudenkin kannalta, olemme lisäksi halunneet nostaa näitä vaikutuksia esille teoriakatsauksen kautta rajaten lasten ikätason varhaiskasvatusikään.</p> <p>Tutkimusaineistomme koostui kolmesta vanhemmille toteutetusta ja kolmesta lastensuojelun tehostetun perhetyön perhetyöntekijöille toteutetusta puolistrukturoidusta haastattelusta. Opinnäytetyömme aihe nousi kevään 2017 aikana samasta aiheesta tekemästämme esitutkimuksesta ja kiinnostuksestamme perehtyä aiheeseen syvemmin. Haastateltavat vanhemmat löysimme kyseisen esitutkimuksen kautta ja tehostetun perhetyön perhetyöntekijät valikoituivat työelämästä yhteistyökumppaneiksi.</p> <p>Haastatteluiden kautta alkoholin ongelmakäytöstä ja sen seurauksista nousseet vanhempien omakohtaiset kokemukset ja ajatukset sekä perhetyöntekijöiden työnsä kautta havaitsemat asiat sekä teorian kautta nousseet faktat tukivat kaikki alkuperäistä oletustamme, ettei alkoholin ongelmakäytöstä lapsiperheessä ole kyse harmittomasta ilmiöstä. Aiheeseen puuttuminen nähtiin toisinaan hyvin haastavaksi erilaisista edellä esille nostamistamme syistä, mutta puuttuminen koettiin kuitenkin tärkeäksi siitä seuraavien kauaskantoistenkin ongelmien minimoimiseksi.</p>		
Asiasanat Alkoholin ongelmakäyttö, vanhemmuus, perhetyö, lapsuus alkoholiperheessä		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date December 2017	Author Susanna Aitto-oja, Marja-Riitta Raudaskoski and Tiina Säisä-Junttila
Degree programme Social degree		
Name of thesis "IT'S LIKE LIVING IN A LABYRINTH" - The influence of problematic use of alcohol on parenting and on a child at an early childhood stage		
Instructor Leena Raudaskoski		Pages 38+3
Supervisor The adverse consequences of a problematic use of alcohol do not only affect the user, but the consequences show in the vicinity of the person as well as in the society. Our qualitative thesis includes three research questions: <ol style="list-style-type: none"> 1. How does the problematic use of alcohol influence parenting? 2. What kind of support does one with a problematic alcohol use need in one's daily life? 3. How can we answer the needs of the parents with enhanced family support in the child welfare? <p>In order to develop the services and to provide well functioning service, it is important to research these topics. We find it important to listen to the opinions of those parents who have experience of a problematic alcohol use by themselves. Hearing their views enables developing the support forms into the right direction and moreover, when necessary, turning the child welfare professionals' attitudes towards the parents into more understanding. By supporting the parents, the well-being of the children can be enhanced.</p> <p>The theory discusses the problematic alcohol use, its three forms of appearance and its common negative effects. In addition parenting is viewed from different angles and some of the existing forms of support are presented. As the studies show, parents' problematic alcohol use has many heavy effects on the child's health, well-being and future and therefore we have wanted to highlight these effects through the theory by limiting the children's age group to early childhood.</p> <p>The data was gathered with three different semi-structured interviews, made for parents and for employees of enhanced family support. We came to choose the title of our thesis during spring 2017 as we were working on a preliminary study on the same subject and had interest to look more carefully into it. The interviewed parents were reached through the earlier mentioned preliminary study and the employees of enhanced family support were to be found from our working life.</p> <p>The personal experiences and thoughts of the parents concerning the problematic use of alcohol and its consequences as well as the observations of the employees of family support and the facts based on theory all supported our original hypothesis that a problematic use of alcohol in a family is not a harmless phenomenon. Intervening was considered challenging from time to time regarding to the several earlier mentioned reasons. However, we considered it to be important for minimizing the long-term effects.</p>		
Key words Problematic alcohol use, parenting, family support, childhood in an alcoholic family		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 TUTKIMUSPROSESSI	4
3 ALKOHOLIN ONGELMAKÄYTTÖ	7
3.1 Alkoholin ongelmakäyttö ja sen ilmenemismuodot	7
3.1.1 Alkoholin riskikäyttö	7
3.1.2 Alkoholin haitallinen käyttö.....	8
3.1.3 Alkoholiriippuvuus eli alkoholismi.....	8
3.2 Alkoholihaitat	8
4 VANHEMMUUS	10
4.1 Yhteiskunta vanhemmuuden muovaajana	10
4.2 Vanhemmuuden roolikartta.....	10
5 ALKOHOLISTIPERHEEN LAPSI.....	13
5.1 Miksi lapsinäkökulma on tärkeä?	13
5.2 Varhaiskasvatusikäisen lapsen kasvu ja kehitys.....	14
5.3 Vanhempien alkoholismien vaikutukset lapsen kasvuun ja kehitykseen	15
5.4 Lasta suojaavat tekijät ja selviytymiskeinot	17
6 TUKIMUODOT	18
6.1 Tukimuodot alkoholismiin	18
6.2 Lapsen ja vanhemmuuden tukeminen.....	19
7 TUTKIMUSTULOKSET JA TULOSTEN ANALYSOINTI	22
7.1 Alkoholismien ilmeneminen ja puheeksiottaminen	22
7.2 Lasten reagointi	24
7.3 Tukimuodot	26
7.4 Perheen verkosto.....	27
7.5 Vanhemmuus	27
8 POHDINTA	33
LÄHTEET	36
LIITTEET	
KUVIOT	
KUVIO 1. Opinnäytetyön prosessi	6

1 JOHDANTO

Valitsimme opinnäytetyön aiheeksi alkoholin ongelmakäytön vaikutuksen vanhemmuuteen. Aiheen valintaan vaikutti oma mielenkiintomme aihetta kohtaan sekä sen ajankohtaisuus nyky-yhteiskunnassa. Koemme aiheen tärkeäksi senkin vuoksi, että tässä vaiheessa voimme vain arvailla mitä seurauksia vuonna 2018 aikaisintaan voimaan tuleva alkoholilain uudistus tuo mukanaan. Alkoholin käytöstä jo havaittuja vaikutuksia yhteiskuntaamme, perheisiin ja yksittäisten ihmisten elämään on tärkeää uudistuksia suunniteltaessa nostaa esille mahdollisimman monelta eri kannalta. Niin päättäjien kuin jokaisen meistä on tärkeää pysähtyä pohtimaan, millaiset arvot ja asenteet edellä me päätöksiä teemme.

Vanhemmuus ja alkoholi yhdessä koetaan yleisesti epäsoviviksi asioiksi. Vanhemmuus on elinikäinen rooli, kuten myös alkoholismi on elinikäinen sairaus. Nostimme opinnäytetyössämme tarkemman tarkastelun kohteeksi alkoholiriippuvuuden eli alkoholismin, josta haastateltavillamme vanhemmilla oli omakohtaisia kokemuksia. Alkoholismi on alkoholin ongelmakäytön kolmesta ilmenemismuodoista haastavin. Kaksi muuta ilmenemismuotoa ovat riskikäyttö ja haitallinen käyttö. Näkökulmaa aiheeseen toivat myös haastatellut perhetyöntekijät, jotka ovat toimineet perheiden parissa, joissa on alkoholin ongelmakäyttöä. Tutkimusaineistoa haastattelujen lisäksi kokosimme kirjallisuuden ja aikaisemmin aiheesta tehtyjen tutkimusten kautta. Teoriakatsauksen lisääminen alkoholin ongelmakäytön vaikutuksesta lapsen kasvuun ja kehitykseen johtuu kahden opinnäytetyön tekijän suuntautumisesta varhaiskasvatuksen opintoihin.

Tutkimustieto alkoholin kokonaiskulutuksesta ja Suomessa esiintyvistä haittavaikutuksista lisäävät tarvetta nostaa aihetta esille ja kasvattaa ihmisten tietoisuutta siitä. Koemme tärkeäksi oman osaamisemme kehittämisen tällä saralla, sillä tulevana sosionomeina tulemme kohtaamaan alkoholin ongelmakäytön vaikutuksia vanhemmuuteen ja arjen hallintaan. Vanhemmuutta olemme tarkastelleet Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän kehittämistyön tuloksena syntyneen Vanhemmuuden roolikartta® -työvälineen avulla. Vuoden 2017 alussa aiheesta tekemämme esitutkimus lisäsi myös mielenkiintoamme aiheeseen. Esitutkimukseen lomakehaastattelujen kautta osallistuneet vanhemmat toivat esille asiaan puuttumisen ja aiheen esille tuomisen olevan tärkeää.

Alkoholismi on luokiteltu oireyhtymäksi Maailman Terveysjärjestö WHO:n luomassa ICD-10 -tautiluokituksessa (Aalto 2010b, 40). Sille ominaista on pakonomainen juominen, eikä se sulje pois mitään ikäryhmää, sukupuolta, ekonomista asemaa tai vakaumusta. Pakonomaiset ajatukset ovat lähes taukoamatta mielessä. Sairauden kuvaan kuuluu alkoholismin kieltäminen ja salailu. Työntekijänä sai-

rauden pääpiirteiden ymmärtäminen mahdollistaa taidon lähestyä oikealla tavalla asiakasta. Alkoholismi vaikuttaa voimakkaasti koko perheeseen, lähiyhteisöön sekä koko yhteiskuntaan esimerkiksi kansantalouteen kohdistuvien kustannusten nousemisen muodossa. Alkoholismi tuo usein mukanaan lisäongelmia, jolloin elämäntilanne muuttuu yhä vain haastavammaksi. Opinnäytetyössämme tuomme kolmen alkoholin ongelmakäytöstä omakohtaista kokemusta omaavan vanhemman ja kolmen sosiaalialan ammattilaisen puolistrukturoitujen haastattelujen kautta esille ajatuksia siitä, hukkuuko vanhemmuus pulloon ja millaista vanhemmuus on alkoholismin varjossa. Käsitlemme myös tuen tarpeen ja tarjolla olevan tuen yhteneväisyyttä haastattelujen kautta saamiemme näkemysten valossa.

2 TUTKIMUSPROSESSI

Opinnäytetyömme lähti etenemään kevään 2017 aikana aiheesta tekemämme esitutkimuksen kautta. Perehdyimme tuolloin Webropol-ohjelman välityksellä toteuttamamme lomakehaastattelun kautta alkoholin ongelmakäytöstä omakohtaista kokemusta omaavien vanhempien ajatuksiin alkoholistin vanhemmuudesta sekä aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen. Esitutkimuksen tuloksista vanhempien esille nostamiksi suurimmiksi alkoholin ongelmakäytöstä seuranneiksi haasteiksi nousivat talousongelmat, parisuhdeongelmat, kulussien ylläpito, valehtelu, syyllisyyden tunne, vastuun ulkoistaminen muille, töihin meneminen, koulunkäyntiin ja harrastuksiin osallistuminen, omien arvojen vastainen eläminen, alkoholin pyöriminen jatkuvasti mielessä sekä se, etteivät he kyenneet olemaan aidosti läsnä lasten kanssa.

Vastauksista oli pääteltävissä, että vanhemmat kokivat elämän kokonaisuudessaan haasteelliseksi. Tasapainon puute, jatkuva psyykkinen pahoinvointi niin selvänä kuin humalassa sekä alkoholin pyöriminen jatkuvasti ajatuksissa saavat elämän helposti tuntumaan kaaokselta, josta selviämiseksi voivat keinot helposti olla hukassa. Alkoholiriippuvuuden omaavalle voi pulloon tarttuminen olla ajatuksissa ainoa keino saada edes hetkellisesti helpotusta arkeen. Alkoholiriippuvuuden omaava henkilö ei kuitenkaan voi kokea alkoholin tuomaa mielihyvää samalla tavoin kuin esimerkiksi alkoholia kohtuudella viihdemielessä käyttävät. Alkoholilla on tutkitusti kyllä lieviä ahdistusta lievittäviä vaikutuksia, mutta toistuvasti käytettynä vaikutus voi olla päinvastainen (Kiianmaa 2010, 24).

Alkoholismien vaikutus vanhemmuuteen nimenomaan vanhemman itsensä näkökulmasta katsottuna kiinnosti meitä, koska koimme alkoholismista aikaisemmin tehtyjen tutkimusten käsittelevän aihetta enemmän lasten näkökulmasta. Tästä esimerkkinä A-klinikkasäätiön 2012-2016 aikana toteuttama Lasinen lapsuus - Sirpaleinen mieli -hanke, jossa merkittävimpänä tavoitteena oli ymmärtää, kuinka lapsuuden kokemukset voivat näyttäytyä vielä aikuisuudessakin, vaikkei henkilö sitä itse tiedostaisikaan. Hankkeessa korostettiin ylisukupolvisuuden problematiikkaa, jossa päihteiden käytön siirtymisen lisäksi oleellisena riskinä nähtiin toiminta- ja vuorovaikutusmallien siirtyminen sukupolvelta toiselle. Hankkeen kautta korostui tuentarpeen tunnistamisen ja avunhakemisen kannustamisen tärkeys. (A-klinikkasäätiö 2017.) Pidimme tätä näkökulmaa aiheesta niin tärkeänä, että lisäsimme opinnäytetyöhömme teoriakatsauksen tästäkin laajentaen näin omaa osaamistamme ja ammattitaitoamme tulevaisuutta varten.

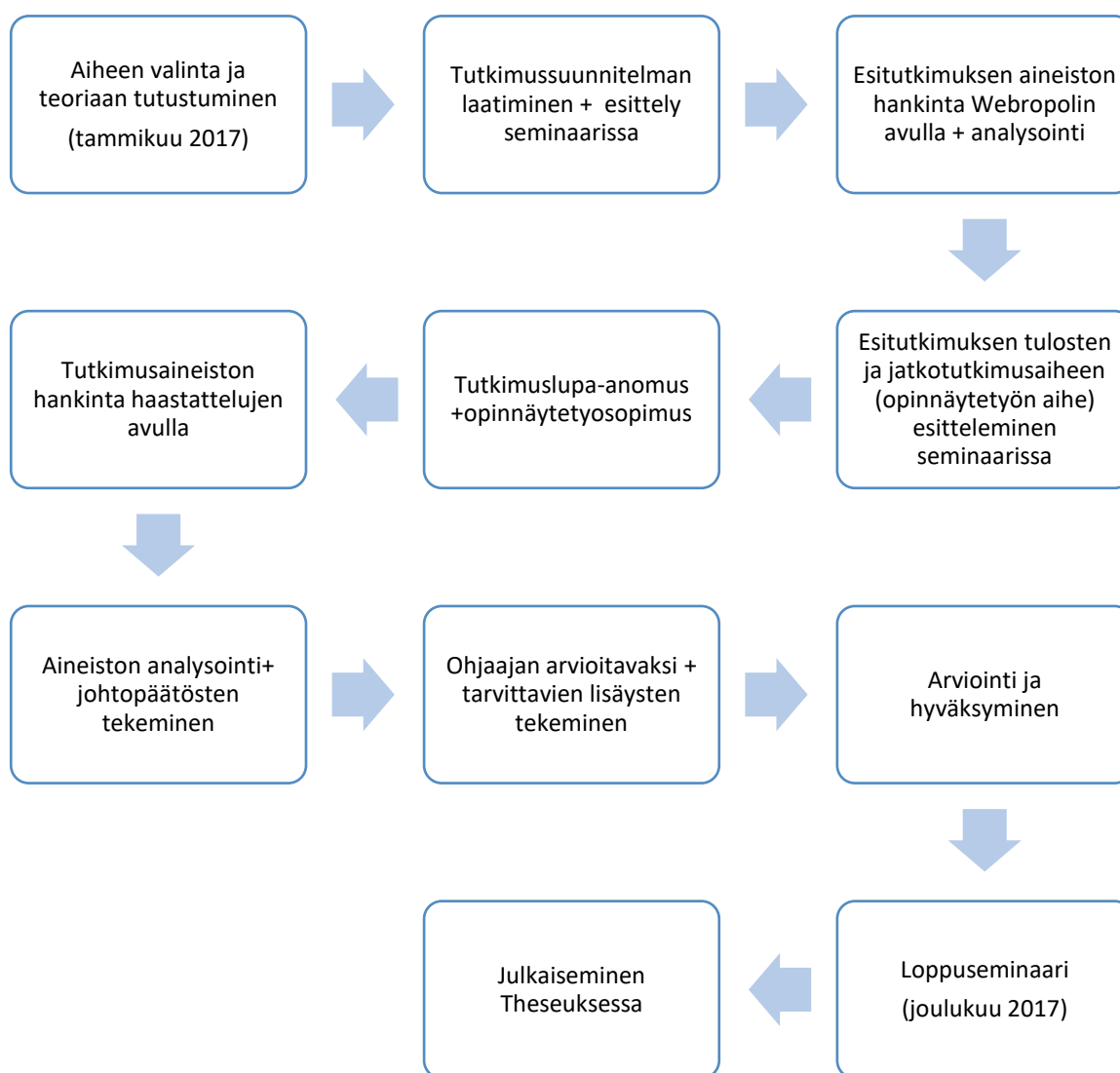
Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jolloin tavoitteenamme oli saada selville ihmisten omia kokemuksia ja näkemyksiä. Vanhempien päihteiden käytöllä on tutkitusti monia vakavia haittoja lapsen terveyden, hyvinvoinnin ja tulevaisuudenkin kannalta. Tutkimuskysymyksiä oli kolme. Ensimmäistä kysymystä, kuinka alkoholin ongelmakäyttö vaikuttaa vanhemmuuteen, tarkastelimme niin vanhempien itsensä kuin tehostetun perhetyön perhetyöntekijöiden näkökulmasta. Toinen kysymyksemme oli millaista tukea alkoholia ongelmallisesti käyttävä vanhempi tarvitsee arkeensa. Kolmas tutkimuskysymys oli kuinka lastensuojelun tehostetulla perhetyöllä voidaan vastata vanhempien tuen tarpeeseen. Pyrimme saamaan tutkimuksen kautta selville, millaiset seikat tukisivat parhaiten vanhemmuutta alkoholismiin ollessa arjessa päivittäin läsnä sekä mitä sosiaalialalla toimivat ammattilaiset ajattelevat tuen tarpeen kohteista ja toimivista tukimuodoista. Päämääränä ei siis ollut niinkään tarkan totuuden löytäminen, vaan tutkimaamme aiheeseen sisältyvien merkitysten löytäminen keräämämme aineiston kautta vanhempien esille tuomien kokemusten sekä perhetyöntekijöiden näkemysten kautta. Tavoitteena oli saavuttaa haastattelemamme vanhempien kokemus alkoholismiin vaikutuksesta vanhemmuuteen sellaisena kuin vanhemmat sen itse kokevat.

Tutkimussuunnitelman laadimme toukokuussa 2017 esitutkimusta varten tammikuussa 2017 laatimaamme ja yleisessä seminaarissa esittelemäämme tutkimussuunnitelmaa muokaten opinnäytetyötämme vastaavaksi. Tämän jälkeen toimitimme tutkimussuunnitelman luettavaksi työelämäohjaajallemme ja saimme allekirjoitukset tutkimuslupa-anomukseen ja opinnäytetyösopimukseen.

Tutkimusaineistomme puolistrukturoitujen haastattelujen avulla hankimme heinäkuun 2017 aikana, jolloin jokainen opinnäytetyöntekijä haastatteli yhtä vanhempaa ja yhtä perhetyöntekijää. Haastattelut äänitettiin ja myöhemmin litteroitiin jokaisen opinnäytetyöntekijän nähtäväksi yhteiseen One Drivetiedostoon. Luimme läpi toistemme tekemät haastattelut ja tämän jälkeen kokoonnuimme suunnittelemaan jatkoa, loimme opinnäytetyömme kirjalliselle osuudelle rungon, laadimme realistisen aikataulun ja teimme tasapuolisen työnjaon haastattelujen analysoinnin ja teoriaosuuden suhteen. Kokoonantumisen jälkeen ryhdyimme hoitamaan omat osuutemme sopimaamme päivään mennessä. Asetimme muuttaman päivän aikaa lukea ja kommentoida toistemme osuuksia sekä poimia yhteneväisyyksiä haastatteluvien vastauksista. Tämän jälkeen kokoonnuimme kasvotusten laatimaan johtopäätökset ja pohdinta osiot. Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus pohdinnat kulkivat ajatuksissa koko tutkimusprosessin ajan. Kirjasimme ylös heränneet ajatukset ja kokosimme ne sitten lopuksi yhdessä.

Kesälomamme päättyessä syyskuun 2017 alussa, olimme opinnäytetyössämme siinä vaiheessa, että lähetimme opinnäytetyömme ohjaajalle kommentoitavaksi. Hoidimme tämän jälkeen muutosehdotukset, minkä jälkeen ohjaaja kävi vielä opinnäytetyömme läpi. Opinnäytetyömme esitimme seminaarissa Centria ammattikorkeakoulussa joulukuussa 2017, minkä jälkeen laadimme itsearvioinnin ja jätimme opinnäytetyömme opettajien arvioitavaksi.

KUVIO 1. Opinnäytetyön prosessi

3 ALKOHOLIN ONGELMAKÄYTTÖ

Alkoholin kulutus Suomessa on viime vuosikymmeninä lisääntynyt verrattuna yleiseurooppalaiseen kehitykseen. 10,4 litraa 100 prosentista alkoholia asukasta kohden oleva kokonaiskulutus Suomessa on muihin Euroopan maihin verrattuna keskitasoa ylempää ja muihin Pohjoismaihin verrattuna kulutus kohoaa huipputasolle. Naisten alkoholinkäytön lisääntyminen on yksi suurimmista yhteiskunnassamme tapahtuneista muutoksista. (Karlsson 2009, 45.)

Alkoholin käyttö painottuu viikonlopuille ja yli 80 prosenttia alkoholin käytöstä tapahtuu kotona. Aniskelupaikoissa tapahtuva juominen puolestaan on laskenut 2000-luvulla. (Karlsson, Kotovirta, Tigerstedt & Warpenius 2013, 22.) Nähtäväksi jää, millaisia vaikutuksia aikaisintaan vuonna 2018 voimaan tulevalla uudella alkoholilain uudistuksella tulee olemaan perheiden elämään. Lainsäädännön arviointineuvos on esitysluonnoksessaan ennustanut kotitalouksiin kohdistuvina vaikutuksina muun muassa kokonaiskulutuksen lisääntymisen 4-6 prosentilla, hinnan alentumisen ja alkoholin saatavuuden parantumisen. Kauppoihin siirtyvien alkoholijuomien hinnat voisivat alentua jopa yli 50 % nykyiseen verrattuna. (Valtioneuvoston kanslia 2017.)

3.1 Alkoholin ongelmakäyttö ja sen ilmenemismuodot

Alkoholin ongelmakäytöstä puhutaan silloin, kun juominen aiheuttaa jotain haittaa tai riski saada jokin alkoholin aiheuttama haitta on huomattava. Ongelmakäyttö voidaan luokitella kolmeen eri luokkaan: riskikäyttöön, haitalliseen käyttöön sekä alkoholiriippuvuuteen. Henkilöillä voi tapahtua siirtymistä näiden kolmen luokan välillä, mutta samanaikaisesti hän voi kuulua vain yhteen luokkaan. (Aalto 2010a, 8.)

3.1.1 Alkoholin riskikäyttö

Riskikäyttö ei pidä sisällään vielä riippuvuutta ja merkittäviä alkoholihaittoja, mutta riskikäytön rajat ovat tässä kuitenkin ylittyneet. Kaikille soveltuvan riskikäytön rajojen määrittelemineen on mahdotonta. Suomessa riskikäytön ohjeelliset rajat kuitenkin miehellä on se, jos mies juo kerralla vähintään 7 alkoholiannosta, säännöllisesti päivittäin juotuna 4 annosta tai viikossa vähintään 24 alkoholiannosta. Naisella riskikäytön rajat puolestaan ovat kerralla juotuna vähintään 5 annosta, säännöllisesti päivittäin

juotuna vähintään 2 annosta ja viikossa vähintään juotuna 16 annosta. Suomessa yksi alkoholiannos vastaa 33cl keskivolutta, mietona viininä annos on 12 cl ja väkevänä alkoholijuomana 4 cl. (Aalto 2010a, 8-10.)

3.1.2 Alkoholin haitallinen käyttö

Alkoholin haitallinen käyttö ei pidä myöskään vielä sisällään riippuvuutta, mutta alkoholin käytöstä aiheutuvat haitat näkyvät henkilöillä kuitenkin jo selvästi tunnistettavina ja määriteltävinä alkoholin käytöstä aiheutuneina fyysisinä tai psyykkisinä haittoina. Haitallinen käyttö on määritelty Maailman terveysjärjestön ICD-10 -luokituksessa. (Aalto 2010a, 8-9.)

3.1.3 Alkoholiriippuvuus eli alkoholismi

Alkoholiriippuvuus eli alkoholismi määritellään oireyhtymäksi, jolloin henkilö käyttää alkoholia käytöstä aiheutuvista terveydellisistä, sosiaalista ja psyykkisistä haitoista huolimatta. Henkilöllä esiintyy vieroitusoireita sekä tarve alkoholiannoksen suurentamiseen. Kyseessä on psyykkinen riippuvuus, mikä tarkoittaa henkilön kokevan pakonomaista alkoholin käytön tarvetta vielä vieroitusoireiden poistuttuakin. (Aalto 2010a, 9.)

3.2 Alkoholihaitat

Alkoholin on tutkittu vaikuttavan erityisesti aivoihin, mistä muiden haittojen nähdään seuraavan. Euroopassa alkoholi on kolmen kärjessä terveyttä uhkaavien riskitekijöiden joukossa. Sairaspäivien määrä alkoholia liikaa käyttävillä on myös tutkitusti vähintään kaksinkertainen muuhun väestöön verrattuna. Yleisimmät terveyshaitat ovat tapaturmat, masennut, ahdistus, unettomuus, hermostolliset häiriöt, vatsasairaudet ja kohonnut verenpaine. Pitkäaikainen alkoholin käyttö voi lisäksi lisätä todennäköisyyttä sairastua pitkäaikaisiin sairauksiin kuten maksakirroosiin, aivosurkastumaan tai erilaisiin syöpiin. Terveyshaitat eivät voi olla aiheuttamatta haittoja myös ympäröivälle yhteiskunnalle esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelukustannuksien tai rikollisuuden muodossa. (Aalto 2010a, 12.)

Alkoholin käytön seuraukset lapsiperheen arkeen eivät voi olla positiivisia missään tilanteessa. Pienikin määrä alkoholia muuttaa vanhemman tunneilmaisua, käytöstä sekä heikentää kykyä luoda lapselle kokemus turvallisuudesta. Alkoholin on myös todettu muuttavan vanhemman tuoksua, tapaa koskettaa ja hoivata. Näiden muutosten seurauksena pieni vauva voi hätäntyä. On tutkittu, että äidin alkoholin käyttö raskauden aikana vaarantaa vuosittain noin 2 000–3 000 sikiön terveyden. Vanhempien liiallinen alkoholinkäyttö on myös yksi merkittävimmistä syistä lasten huostaanotoille. (Salo 2009, 7-14.)

4 VANHEMMUUS

Vanhemmuutta voidaan tarkastella neljästä eri näkökulmasta; on biologista, juridista, sosiaalista ja psykologista vanhemmuutta. Biologinen vanhemmuus määritellään sillä, kuka lapsen vatsassaan kasvattaa ja synnyttää tai siittää alulle. Juridinen vanhemmuus määrittyy joko suoraan avioliiton kautta oletuksena, että isyys tunnistetaan ja vahvistetaan tai adoption kautta. Sosiaalisessa vanhemmuudessa keskeisintä on se, kuka elää lapsen kanssa arkea. Psykologinen vanhemmuus määrittyy eniten lapsen näkökannan mukaan, kenet lapsi kokee tunnetasolla vanhemmakseen. (Ketola & Kurjenrauma 2017.)

4.1 Yhteiskunta vanhemmuuden muovaajana

Suomessa sodan jälkeen pidettiin tärkeänä, että vanhemmuudessa korostetaan rajojen asettamista ja elämän opettamista, lapsen hyvä käytös oli tärkeintä. Silloin vanhempien ja lasten välillä korostui sukupolvien raja, joka oli hyvin jyrkkä. Lapsen kaverit olivat lapselle tärkeämpiä kuuntelijoita, vanhemmille ei suruista ja huolista puhuttu. Kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen jäi vajavaiseksi. Monesti lapsi aikuiseksi kasvettuaan tekee tietoisien päätöksen toimia omassa vanhemmuudessaan toisin, näin myös sodan ajan lapset ovat päättäneet tehdä. Tultuaan vanhemmiksi he ovat päättäneet panostaa siihen mistä itse jäivät paitsi. Yhteiskunnassamme vanhemmuudelle on tapahtunut suuri muutos viime vuosikymmenten aikana. Sukupolvien ja kasvatuskulttuurin välillä tapahtunut muutos on huomattava. Myös yhteiskunnassa tapahtuneet mittavat muutokset heijastuvat vanhemmuuteen ja perheiden asemaan. Perherakenteet ovat muovautuneet ajan saatossa. On perheitä, joissa on vain yksi vanhempi joka kantaa vastuun yksin. On uusioperheitä, joissa vastuunkanto voi olla epäselvää. Nykyään myös aikuisen turvattomuus ja epävarmuus tulevaisuudesta syövät voimavaroja vanhemmuudesta. Työelämäkin vaatii osansa. Maailman muuttuminen nopeaan tahtiin luo epätietoisuutta tulevasta, meiltä uupuu tietoisuus siitä, millaiseen maailmaan lapsia kasvatetaan. (Rautiainen 2001, 59-60.)

4.2 Vanhemmuuden roolikartta

Vanhemmuuden roolikartta® on työväline, joka on kehitetty vanhemmuuden arvioinnin helpottamiseksi. Roolikartan ovat kehittäneet Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä Halikon sekä Kaarinan lastenkotien henkilökunta yhteistyössä Suomen Kuntaliiton LASSO-projektin kanssa. Vanhemmuuden roolikarttaa® voidaan käyttää joustavasti soveltaen työvälineenä tavoitteesta riippuen. Rooli-

kartta on hyvä tuki käyttäjälleen keskustelun aloittamiseksi ja tukemaan keskustelua. Vanhemmuuden erilaisten puutteiden korostuminen näkyy erityisesti lastensuojelun kentällä. Roolikartan avulla vanhemmatkin voivat paremmin hahmottaa, kuinka kaaokseen saadaan järjestystä. Jokainen roolikartan rooli on tärkeä vanhemmuuden toteuttamisessa. Eri roolit korostuvat vanhemmuudessa ikäkausittain lapsen kehityksen mukaan. Esimerkiksi lapsen eläessä varhaislapsuuttaan, korostuvat vanhemmalla eri vanhemmuuden roolit kuin murrosikäisen lapsen vanhempana. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 9,19,22.)

Vanhemmuuden roolikartan tarkoituksena on auttaa selkeyttämään ja jäsentämään vanhemmuutta sekä siihen kuuluvia osa-alueita erilaisina kokonaisuuksina. Vanhemmuuden roolikartta® koostuu viidestä eri pääroolista, jotka esitetään roolikartassa visuaalisesti (LIITE 3). Päärooleja ovat elämän opettaja, rakkauden antaja, huoltaja, ihmissuhdeosaaja sekä rajojen asettaja. Jokaisella pääroolilla on omat konkreettiset alaroolinsa, joita voi olla 6-9 kutakin pääroolia kohden. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 24-30.)

Elämän opettajan roolissa toimiessaan vanhemman roolina on sosiaalisten taitojen ja tapojen opettaminen. Ne arvot ja asenteet, jotka lapsuudessa ja nuoruudessa omaksutaan ovat melko pysyviä. Elämänopettajana vanhempi toimii arkielämän taitojen opettajana. Näin toimiessaan vanhempi ohjaa lasta mm. pukeutumisessa ja hygienian hoidossa. Vanhempi toimii mallina lapselleen myös sosiaalisten taitojen opettajana, huolehtii oikeidenmukaisuudesta ja toisten huomioonottamisesta. Oikean ja väärän opettajana vanhempi valistaa lapselle, mikä toiminta on hyväksyttyä ja mikä ei sekä kuinka toimitaan rehellisesti ja tasa-arvoisesti. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 26-27.)

Rakkauden antajana vanhempi kykenee antamaan lapselle positiivista palautetta ja näkee lapsen hyvät puolet. Vanhemman rakastaessa itseään hän pystyy osoittamaan rakkautta myös lasta kohtaan. Vanhempi luo omalla käytöksellään ja toimintamallillaan lapsen naisellisuuden tai miehisyyden itseluottamukselle pohjan. Vanhempi toimii tukena, turvana, lohduttajana sekä kykenee myötäelämään ja vastaamaan lapsen tunteisiin. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 25-26.)

Huoltajan rooli korostuu lapsen ollessa pieni. Lapselle on elintärkeää, että vanhempi hallitsee huoltajan roolin. Huoltajan tärkeimpiä tehtäviä on huolehtia lapsen perustarpeista: ruuasta, unesta, vaatehuollosta, puhtaudesta ja levosta. Vanhemman vastuulla on huolehtia lapselle riittävä ja ravitseva ruoka säännöllisin väliajoin. Virikkeiden antajana huoltaja huolehtii lapelle leluja ja virikkeitä lapsen ikäta-son mukaan. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 24-25.)

Ihmissuhdeosaaja tuottaa lapselle kokemuksia siitä, että lapsi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi. Lapsi opettelee omien tunteiden ja tarpeiden ilmaisemistaan pienestä pitäen, vanhemman tehtävä on tukea lasta opettelemisessa. Ihmissuhdeosaaja on aktiivisesti vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Ihmissuhdeosaaja kykenee olemaan lapsensa keskustelukumppanina tarvittaessa ja kannustaa lasta toimimaan erilaisten ihmisten kanssa myös ristiriitatilanteissa. Tärkeää on, että vanhempi osaa antaa ja pyytää anteeksi sekä tukea lasta itsenäisyyteen sopivissa määrin. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 27-28.)

Rajojen asettaja takaa lapselle turvallisen kasvuympäristön ja lapsuuden. Vanhemman tehtävänä on luoda lapselle rajoja ja sääntöjä sekä tehdä lapsen kanssa sopimuksia. Tarvittaessa vanhempi toteuttaa seuraamuksia, mikäli valvonnasta huolimatta säännöt jäävät noudattamatta. Vanhemman on tärkeä uskaltaa rajoittaa lapsen käyttäytymistä sekä kestää lapsen pettymykset. Vanhemman tulee kontrolloida sekä omaa että muitten käyttäytymistä taatakseen lapselle fyysisen koskemattomuuden ja estääkseen kaiken hyväksikäytön. Turvallisuuden luojana vanhempi on tärkeässä asemassa. Vanhempi ei jätä pientä lasta yksin, eikä hylkää lasta. On tärkeää, että vanhempi lupaa lapselleen vain sen, minkä pystyy pitämään. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 28-29.)

Vanhemmuuden roolit kumpuavat jokaisen yksilön omasta lapsuudesta, kasvuympäristöstä ja saamastaan vanhemmuuden mallista. Vanhemmuuteen kasvetaan lapsen mukana. Lapsi tarvitsee vanhempiin ruokkimaan, pitämään huolta vaatetuksesta sekä puhtaudesta ja turvaamaan elämää. Lapsi ei selviä ilman hoivaa ja huolenpitoa. Vanhemmuus on lapselle elintärkeää. Vanhemmuuden ja lapsuuden tulee olla tasapainossa keskenään. Vanhemmuuteen liittyy vahva vastuu ja kyky kantaa vastuuta seuraavasta jälkipolvesta. Hyvän lapsuuden edellytys on kypsä vanhemmuus. (Hellström 2010, 249.)

5 ALKOHOLISTIPERHEEN LAPSI

Vanhempien alkoholinkäyttö on ongelma lapselle paljon useammin kuin vanhemmat haluaisivat uskoa. Perheitä, jossa jompikumpi tai molemmat vanhemmat ovat alkoholisteja, on monenlaisia. Toisissa perheissä alkoholin käyttö voi olla viikonloppuisin toistuvaa juomista, toisissa jaksottaista, joillakin juominen on näkyvää kun taas joissakin perheissä voi käytössä olla piilopullot. Lapselle vanhemman alkoholismi perheessä voi näyttäytyä ennakoimattomana tai niin säännöllisenä, että olisi helpompi laskea selviä päiviä. Lapselle vanhemman selvät päivät voivat tarkoittaa sitä, että vanhempi on silloin jatkuvasti väsynyt, ärtyisä, surullinen, sairaan oloinen tai käyttäytyy lasta kohtaan välinpitämättömästi. Lapsen huolta vanhemmastaan lisää se, ettei lapsella yleensä ole ymmärrystä varsinaisesti siitä, että hänen vanhempansa on alkoholisti. Lapset, jotka elävät alkoholistiperheessä arkeaan, kasvavat ja kehittyvät olosuhteissa, joissa voisi olla monelle aikuisellekin liian haastavat elinolosuhteet. (Holmberg 2003, 10-12.)

5.1 Miksi lapsinäkökulma on tärkeä?

Lapsen näkökulma ja mielipiteet on tärkeä ottaa erityisen vakavasti, koska lapsi kantaa taakkaa vanhemman juomisesta. Lapsen ja vanhemman näkökulmat voivat poiketa toisistaan vahvastikin tai olla osittain samojakin, mikä onkin tärkeä tiedostaa ja huomioida. Lapset kokevat asioita, joita heidän ei tulisi kokea nykyisen lapsuuskäsityksemme mukaan. Suomi on allekirjoittanut YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, jossa lapsen yksilöllisyyttä ja ihmisarvoista elämää painotetaan. Lapsen oikeudet saattavat olla kuitenkin ristiriidassa lapsen eläessä alkoholistiperheessä. Lasten kokemusten huomioiminen päätöksenteossa ja heidän mielipiteiden kuuleminen heitä koskevissa asioissa on nyky-yhteiskuntaa. Kuitenkin aikuisten alkoholinkäyttöön liittyvissä asioissa lasten ääni jää herkästi vielä kuulematta. Lapset täytyisi ottaa mukaan päätöksentekoon ja kuunnella heidän mielipiteitään, jotta apu voitaisiin kohdentaa oikein. Tärkeintä on kuunnella, mitä lapsi itse haluaa kertoa. Lapsi voi usein kokea olevansa syyllinen vanhempansa alkoholinkäyttöön. Tällöin lapselle tulee vakuuttaa hänen syyttömyytensä ja vakuuttaa vanhempien olevan itse vastuussa omasta alkoholinkäytöstään. (Itäpuisto 2017a.)

5.2 Varhaiskasvatusikäisen lapsen kasvu ja kehitys

Ensimmäisen elinvuoden aikana lapselle luodaan perusta elämälle ja monille kehitystehtäville. Psykologinen syntyminen, jossa lapsi ymmärtää olevansa erillinen ihminen, tapahtuu vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa. Vuorovaikutus ja kiintymyssuhde vanhemman kanssa on vauvalle pelikenttä, jossa harjoitella taitojaan. Lapsen ollessa turvallisesti kiinnittynyt, kykenee hän myöhemmissä ihmissuhteissaan odottamaan toisilta ihmisiltä ja koko maailmalta hyvää. Lapsen ollessa turvattomasti kiinnittynyt, hän näkee ja odottaa ihmisten olevan epäluotettavia ja maailman olevan kokonaisuudessaan paha. Tapa tai tavat, jolla vanhempi toimii vaikuttaa turvattomuuden tai turvallisuuden perustaan. Vanhemman fyysinen ja emotionaalinen läsnäolo ja rakkauteen perustuva hoiva ovat tärkeitä perusturvallisuuden pohjarakenteita. (Holmberg 2003, 26.)

Toisella ikävuodellaan lapselle muodostuu kyky ilmaista itseään ja hän oppii kävelemään. Lapsi tutustuu itseensä ja kykenee vaikuttamaan jo joihinkin asioihin. Lapsella on halu tutkia ympäristöään ja oppia koko ajan uusia asioita omaehtoisesti. Kolmannella ikävuodella lapselle on vielä ensisijaisen tärkeää saada aikuisen huolenpitoa ja hoivaa. Lapsi tarvitsee myös vanhemman ymmärrystä kiukunpuuskilleen ja uhmalleen. Rajat ovat tärkeitä läpi lapsuuden, sillä ne luovat lapselle turvallisuuden tunnetta niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Lapsi mallioppii uusia taitoja tarkkailtuaan muita ja on kova touhuamaan. Lapsi oppii myös mukautumaan ja suhtautumaan asioihin rauhallisemmin. Neljännellä ikävuodella lapselle on kehittynyt jo vilkas mielikuvitus ja leikit voivat olla sen mukaisia. Toisinaan lapsi tarvitsee vanhempaa rauhoittamaan leikkiä ja muistuttamaan rajojen olemassaolosta. Lapsi tarvitsee myös vanhemman apua pettymyksistä ja epäonnistumisista eteenpäin pääsemiseen. (Lapsen kasvu ja kehitys 2017.)

Viidennen ikävuoden aikana lapsi viimeistään ymmärtää toisten ihmisten huomioimisen tärkeyden ja alkaa käyttäytyä vähemmän itsekeskeisesti. Lapsi alkaa olla omatoimisempi, mutta tarvitsee vielä rohkaisua ja tukea vanhemmaltaan moneen asiaan. Kuudennella ikävuodella itsenäisyys lisääntyy, mutta edelleen vanhemman päivittäinen huolenpito on tärkeää, vaikka lapsi onkin jo ison oloinen. Lapsi voi olla tietyllä tavalla rauhaton ja tunteet voivat ailahtella. Lapsi kaipaa vanhemman tukea itsenäistymiseensä, rohkaisua sekä kiitosta yrittämistään asioista. Seitsemännelle ikävuodelleen hypätyään lapsen elämänpiiri laajenee. Koulun aloitusvuosi voi olla koko perheelle uusien asioiden vastaanottamisen aika. Lapsi tutustuu uusiin ihmisiin ja mielenkiinnon kohteisiin. Lapsi tarvitsee vanhempansa rohkaisemaan uusissakin tilanteissa pärjäämään itsenäisesti. (Lapsen kasvu ja kehitys 2017.)

5.3 Vanhempien alkoholismien vaikutukset lapsen kasvuun ja kehitykseen

Vanhemman alkoholismi voi lapsen näkökulmasta katsottuna vaikuttaa lapseen moninaisesti riippuen myös lapsen iästä ja kehitysvaiheesta. Vanhemman alkoholismi aiheuttaa lapselle ongelmia joko suoraan tai epäsuorasti sekä tuottaa huolta ja stressiä sekä muita negatiivisia tunteita. Lapsi voi myös jäädä vaille tarvitsemaansa perushoitoa ja turvallisuutta vanhemman alkoholin käytön vuoksi. (Itäpuisto 2017b.)

Vanhemman alkoholin käytöllä voi olla vaikutusta lapseen jo sikiöaikana. Äidin käyttäessä alkoholia raskausaikana, siitä voi seurata syntyvälle lapselle pysyviä keskushermostovaurioita, lapsen henkinen kehittyminen voi hidastua, lapsen aivojen kehitys vaarantuu sekä epämuodostumien riski kasvaa. Ei ole syytä myöskään unohtaa isän alkoholin käytön vaikutuksia sikiöön välillisesti. Isän käyttäytyminen on riski sikiön kehitykselle, jos hän aiheuttaa tarpeetonta stressiä tai ahdistusta odottavalle äidille tai harjoittaa henkistä tai fyysistä väkivaltaa. (Holmberg 2003, 24-25.)

Vanhemman alkoholismilla voi olla monenlaisia vakaviakin vaikutuksia vauvaan. Pienelle vauvalle on elintärkeää, että hän saa ympärivuorokautista hoivaa ja huolenpitoa. Vauvan jäädessä vaille huolenpitoa, fyysinen terveys voi kärsiä, vauva voi sairastella paljon ja jäädä ikäisiään heikommaksi ja pienempikokoiseksi. Vauvan jäädessä vaille ravintoa tai saadessaan rintaruokinnasta alkoholipitoista maitoa, vauva voi sairastua tai jopa menehtyä. (Holmberg 2003, 26-27.)

Vanhemman alkoholismi vaarantaa kiintymyssuhteen kehittymisen ja vuorovaikutuksen vauvan ja vanhemman välillä. Vanhempi ei aina pysty reagoimaan vauvan tarpeisiin oikea-aikaisesti ja oikein. Vauvan mahdollisuus ennustaa vanhemman käytöstä pienenee olosuhteiden pakosta, eikä vauva kykene ennustamaan, milloin vanhempi on humalassa ja milloin ei. Hämmennystä aiheuttaa olosuhteiden vaihtuvuus, kun vauva saa välillä kokea olevansa rakastettu ja välillä ei. Jos vanhemman käyttäytyminen ei ole konkreettisia tekoja, rakkaus ei välity vauvalle, vaikka vanhempi lastaan rakastaisikin. Vanhemman ollessa alkoholin vaikutuksen alaisena tai krapulassa, ei hän välttämättä jaksa kiinnittää vauvaan huomiota, eikä mene vauvan luo, vaikka vauva kuinka itkisi. Vanhemman toimiessa edellä mainitulla tavalla, vauvan turvallisuuden tunne vaarantuu ja hän ei opi tuntemaan itseään tärkeäksi eikä oloaan turvalliseksi. (Holmberg 2003, 26-27.)

Alkoholisti vanhempi juttelee vauvalleen yleensä vähemmän, eikä selitä ja nimeä tunteita usein. Myös yhteiset läsnäolon hetket ja tekemiset voivat olla harvassa. Edellä mainitut seikat vaikuttavat vauvan

kehitykseen. Puheen oppiminen voi viivästyä sekä tunne-elämän kehitys voi olla hidasta. Emotionaaliset ja sosiaaliset perustaidot kehittyvät hitaammin ikätovereihin verraten. Alkoholistiperheessä myös vauvan uni ja unirytmii voivat olla vaarassa, jos kotona on esimerkiksi melua tai rauhaton ilmapiiri, jotka vaikuttavat vauvan unen laatuun ja unirytmiiin. Myös mahdolliset turvattomuuden tunteet uhkaavat unta. Psyykkinen huonovointisuus lisääntyy, jos fyysistäkään hyvinvointia ei ole turvattu. (Holmberg 2003, 26-27.)

Alkoholistiperheen leikki-ikäisellä lapsella ei välttämättä ole tarvittavia voimavaroja selviytyä kehitystehtävistään. Lapsen energia voi kulua pelkästään arjesta selviytymiseen, jolloin psyyke suojelee lasta selviytymisessä. Jos lapsi on kokenut vauvana traumaattisia tapahtumia, voivat ne leikki-ikässä aktivoitua uudelleen tunne- tai aistimuistista, vaikkei niille olisi olemassa kielellisin keinoin tuotettavaa muistoa. Aiemmin koettu trauma voi uusien kriisitilanteiden yhteydessä saada lapsen voimaan entistä huonommin. (Holmberg 2003, 27-28.)

Leikki-ikäisen lapsen ollessa turvattomasti kiinnittynyt, lapsen kyky käyttäytyä luovasti ja ennakkoluulottomasti uusien asioiden parissa voi olla hankala kyvyn voidessa olla tuhoutunut suhteessa alkoholistivanhempaan. Lapsi voi olla sairaalloisesti riippuvainen vanhemmastaan, eikä kykene heittäytymään hetkeen. Toisaalta lapsi voi käyttäytyä välinpitämättömästi vanhempiaan kohtaan ja olla valmis tekemään tuttavuutta kenen tahansa kanssa. Kiintymyssuhteen häiriöt voivat leikki-ikäisellä näkyä myös lapsen tunne-elämässä. Lapsi saattaa käyttäytyä hyvinkin järkevästi tilanteessa kuin tilanteessa tai sitten lapsen tunteet voivat heilahtaa räjähdysmäisesti, niin ettei lapsi kykene järkipäiseen ajatteluun lainkaan. (Holmberg 2003, 27-28.)

Leikki-ikäisen lapsen on mahdotonta ymmärtää vanhempansa päihtymistä ja sen mukaista käyttäytymistä. Lapsi ei ymmärrä alkoholin vaikutuksen kestoja ja näin ollen voi olettaa, että vanhempi muuttuu heti takaisin normaaliksi pyytäessä. Leikki-ikäinen lapsi tekee asioista konkreettisesti ja ajattelee ne myös niin. Lapsi voi ajatella vanhemman alkoholin käytön olevan hänen syynsä ja suora seuraus siitä, jos hän on tehnyt jotakin väärin. Vanhemman lopettaessa alkoholin käytön, voi lapsi ajatella olleensa erityisen kiltti. Lapsi ei halua nähdä vanhempaansa epätäydellisenä, vaan ajattelee itse olevansa huono tai huonokäyttöinen. Vanhemman alkoholismi voi näkyä lapsen leikeissä ja erilaisissa tekemisissä, maalauksissa tai piirustuksissa, jotka ovat lapsen keinoja purkaa asiaa ja siitä johtuvaa ahdistusta. Ahdistavat painajaiset, erilaiset pelot ja ahdistukset ovat tyypillisiä leikki-ikäisillä. Usein leikki-ikäinen lapsi voi oirehtia somaattisesti, jolloin psyykkinen pahoinvointi ilmenee erilaisina fyysisinä vaivoina. (Holmberg 2003, 27-28.)

5.4 Lasta suojaavat tekijät ja selviytymiskeinot

Kun riskiolosuhteissa kasvavan lapsen elämässä on myös suojaavia tekijöitä, ne toimivat vastakohtana riskitekijöille. Suojaavien tekijöiden määrä on suoraan suhteessa siihen, millaiset mahdollisuudet lapsella on selviytyä vaikeista elämäkokemuksista. Mitä enemmän suojaavia tekijöitä sitä parempi. Lasta suojaavia tekijöitä ovat muun muassa lapsesta itsestään lähtöisin olevat tekijät. Lapsen oma persoonallisuus, älykyys, tunnetaidot, kyky järkeillä asioita, sosiaaliset taidot sekä vuorovaikutustaidot vaikuttavat siihen, millainen minäkäsitys lapsella on itsestään. Edellä mainitut asiat ovat myös niitä tekijöitä, jotka kehittävät lapselle hyvän itsetunnon. Kun lapsi uskoo itseensä, hän pystyy vastaanottamaan ja käsittelemään haasteita paremmin ja uskaltaa luottaa omaan arviointikykyynsä. Lapsen ollessa persoonallisuudeltaan helppo ja rakastettava, hän saa huomiota ja hellyyttä myös kodin ulkopuolella. (Holmberg 2003, 37-38.)

On myös suojaavia tekijöitä, jotka tulevat lapsen ympäristöstä. Kun lapsella on turvallinen kiintymyssuhde ainakin yhteen huolehtivaan aikuiseen, siitä on suuri tuki. Jos lapsella on elämässään aikuisia, jotka voivat toimia korvaavina ihmissuhteina, kuten varhaiskasvattaja, esiopettaja, isovanhemmat tai kummi, on lapsella paremmat mahdollisuudet selviytyä. Tärkeää on, että lapsi pääsisi edes välillä pois traumaattisista kotiympyröistä. Ystävyssuhteet ja harrastukset voivat olla avuksi kotiympyröistä pois pääsyyn, mahdollisen varhaiskasvatuksen, esiopetuksen tai muun sellaisen toiminnan ohella. (Holmberg 2003, 38.)

Lapsi vaistoaan herkästi ympärillään vallitsevan ilmapiirin ja voi yrittää omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen. Uhkaavassa tilanteessa lapsi voi yrittää kääntää tilanteen paremmaksi. Lapsi voi kehittää itselleen tiettyntyyppisen toimintamallin tai erilaisia tapoja toimia, joiden mukaan toimiessaan hän selviytyy kiperistä tilanteista siinä hetkessä. Tärkeintä on, että lapsi kykenee suojelemaan itseään sekä henkisesti että fyysisesti esimerkiksi vetäytymällä uhkaavista tilanteista. (Itäpuisto & Taitto 2010, 10.)

6 TUKIMUODOT

Yhteiskunnassamme on tarjolla monenlaisia tukimuotoja alkoholiongelman hoitamiseen. Hoitomuodot voidaan jakaa vieroitus-, lääke- ja psykososiaaliseen hoitoon. Toiset hoitomuodot koetaan tehokkaammaksi kuin toiset. Alkoholiriippuvuuden kulku on yksilöllistä ja hoitomuodon valinta on siten pohdittava myös yksilökohtaisesti. Osa toipuu ilman ammattiapua esimerkiksi läheisten ja vertaistukiryhmien avulla, mikä on kuitenkin melko harvinaista. Tulosten saavuttamiseksi hoitoon hakevan omalla riittävällä motivaatiolla sekä pitkäjänteisellä prosessinomaisella hoidolla on suuri merkitys. (Aalto 2010a, 13-15.)

Vanhemmuuden tukemiseen ja lapsen tueksi on myös olemassa erilaisia tukitoimia. Perheeseen voidaan tarjota tueksi avohuollon tukitoimia, jonka myötä perhe pääsee ulkopuolisen avun piiriin. (Holmberg 2003, 21.) Varhaiskasvatuslain mukaan lapselle on järjestettävä varhaiskasvatusta kokopäiväisesti, mikäli lapsen etu sitä vaatii, jos se on tarpeellista lapsen kehityksen ja tuen tarpeen tai perheen olosuhteiden takia. (Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36 (29.1.2016/108), 11 a §.)

6.1 Tukimuodot alkoholismiin

A-klinikan palvelut ovat tarkoitettu päihde- ja muista riippuvuusongelmista kärsiville ihmisille, sekä myös heidän läheisilleen. Hoidon tarve kartoitetaan yksilöllisesti asiakkaan tarpeet huomioiden. Hoidossa käydään läpi päihteisiin ja muihin erilaisiin riippuvuuksiin liittyviä psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia ongelmia. Tarvittaessa järjestetään jatkohoitoa tai tukitoimia. A-klinikoiden hoitomuotoihin kuuluu myös päihteidenkäytöstä johtuvien vieroitusoireiden hoitoa ja avokatkaisuhoitoa, jolloin asiakas asuu illat ja yöt omassa kodissaan. Lääkehoidon tarpeellisuus arvioidaan jokaiselle aina tapauskohtaisesti. Klinikalla käynnit ovat aina asiakkaalle maksuttomia ja hoito on luottamuksellista. A-klinikalle voi varata ajan itse ilman lähetettä. Klinikoilla on usein päivystysaika, jolloin hoitoon voi mennä ilman ajanvarausta. (A-klinikka 2017.)

AA on kansainvälinen yhteisö. Nimettömät Alkoholistit, eli Alcoholics Anonymous, on naisten ja miesten yhteinen toveriseura. Heidän ainoa päämäärä on raittiina pysyminen sekä auttaa toisia alkoholisteja saavuttamaan raitis elämä. He jakavat keskenään kokemukset, toivonsa ja voimansa voidakseen yhdessä ratkaista yhteisen ongelman sekä auttaa muita parantumaan alkoholismi sairaudesta. Jäseneksi

pääsemisen ainoa vaatimus on halu lopettaa juominen. Henkisenä perustana AA-kokouksissa toimii kahdentoista askeleen toipumisohjelma, joka perustuu ensimmäisten alkoholistien kokemuksiin, miten he olivat pysyneet raittiina. Kokouksissa käydään läpi myös ryhmätoiminnan yhtenäisyyttä määrittäviä kahtatoista perinnettä, joka sisältää kokemuksia siitä millä tavalla ryhmän kannattaisi toimia, sekä miten AA- yhteisö voisi säilyttää yhtenäisyytensä. Lisäksi heillä on käytössä muuta AA-aineistoa, kuten Nimettömät Alkoholistit –kirja, joka on AA-liikkeen pääteos. AA:n kolme perintöä ovat toipuminen, yhtenäisyys ja palvelu. (AA 2017.)

Päihdeneuvonta puhelin tarjoaa apua vuoden jokaisena päivänä. Puhelimeen voi soittaa ympäri vuorokauden ja se on ilmaista. Palvelu on luottamuksellista ja anonyymia. Puhelimeen vastaavat päihdetyön ammattilaiset, joilla on sosiaali- ja terveydenhuollon koulutus. (Päihdeneuvonta 2017.)

Minnesota-mallin mukaisen hoidon tarkoitus on saada alkoholismia sairastava ymmärtämään oman sairautensa luonne ja siitä aiheutuvat kielteiset seuraukset. Ymmärtämisen seurauksena syntyy aito halu noudattaa päihteetöntä elämäntyyliä ja päihteidenkäytön pakonomainen tarve poistuu. Hoitoprosessiin tulevat mukaan alkoholistin läheiset kolmannella viikolla, jonka jälkeen alkaa läheisten ja alkoholistin yhtäaikainen toipumismatka. Hoitokokonaisuus koostuu intensiivijaksosta (28vrk), läheishoitajaksosta (3vrk), jatkohoidosta (11kk) ja intervallihoidoista hoitolaitoksella. Minnesota mallin mukainen hoito on ihmisarvoa ja yksityisyyttä kunnioittavaa hoitoa. Hoidon päämäärä on palata normaaliin elämään raitistumisen myötä, elää omana itsenään hyvää elämää ilman riippuvuutta ja sen aiheuttamia negatiivisia asioita. (Fenix-klinikka 2017.)

6.2 Lapsen ja vanhemmuuden tukeminen

Perhetyön keskeinen tehtävä on turvata lapsen etu, jota voidaan tarjota joko sosiaalihuoltolain mukaisena perhetyönä tai lastensuojelulain mukaisena tehostettuna perhetyönä. Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Tehostetun perhetyötyön asiakkuus puolestaan vaatii lastensuojelun asiakkuuden, mutta asiakas on kuitenkin oikeutettu myös sosiaalihuoltolain mukaiseen perhetyöhön. Keskeistä perhetyölle on perheen yksilöllisistä tuen tarpeista lähtevä suunnitelmallinen, tavoitteellinen ja pitkäjänteinen vanhemmuuden vahvistaminen sekä lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen tukeminen. Tavoite on pyrkiä puuttumaan perheen arjessa esiintyviin haasteisiin varhaisessa vaiheessa. Perheohjaajien toteuttama sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö on luonteeltaan ennaltaehkäisevää matalan kynnyksen palvelua, kun taas perhetyöntekijöiden toteuttama lastensuojelulain

mukainen tehostettu perhetyö on luonteeltaan korjaavaa ja tiiviimpää perheen parissa työskentelyä. Keskeisessä roolissa on tuolloin sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän välinen yhteistyö. Tiivistä yhteistyötä tehdään päiväkotien, koulujen, neuvolan tai muiden perheen verkostoon kuuluvien henkilöiden kesken. (Tirkkonen 2015.)

Lastensuojelun perhetyön tärkein tavoite on lapsen etu, jota lähestytään yleensä vanhemmuuden kautta. Perheen itsenäistä selviytymistä ja vanhemmuutta tuetaan, jotta sijoituksilta välttyttäisiin. Lapsen etu pyritään lähtökohtaisesti turvaamaan lapsen läheissuhteiden jatkuvuudella, jonka vuoksi keskeisin tavoite on vanhemmuuden ja perheen tukeminen. Perhetyö tukee vanhempien ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja perhedynamiikkaa, sitä miten perhe toimii arjessa, perheessä olevia rooleja, arjen sujumista ja arjessa jaksamista. Perhetyö käyttää erilaisia työskentelymenetelmiä, joita ovat mm. neuvonta- ja ohjaus, terapeutin keskustelu, konkreettinen apu arjessa ja perheen havainnointi. Vanhemmuutta tuetaan, jotta vanhempi jaksaa vastata lapsen tarpeisiin riittävällä tavalla ja lapsen tarpeet olisivat vanhemmalle tärkeitä ja ymmärrettäviä. (Myllärniemi 2007, 7.)

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen työhön kuuluu tukea myös lapsia, jotka elävät riskiolosuhteissa, kuten alkoholiperheessä. Varhaiskasvatuksessa lasta voidaan tukea arjessa kiinnittämällä lapsi tähän hetkeen. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tärkeimpiin tehtäviin kuuluu luoda lapseen välittävä, luottamuksellinen ja avoin suhde. Lapselle tulee luoda ymmärrys siihen, että hän saa aina puhua vaikeistakin asioista kasvattajille ja hänellä on lupa siihen. Lapselle annetaan mahdollisuus puhumiseen omaehtoisesti. Lapsiryhmissä on luontevaa käsitellä alkoholiongelmaa juhlapyhien aikaan, esimerkiksi ennen juhannusta, sillä siihen aikaan alkoholin kulutus on yleisesti suurta. Apuna asian käsittelyssä voi käyttää erilaisia työmenetelmiä, esimerkiksi tunneharjoituksia, kuvakirjoja, luovaa toimintaa, piirtämistä, satuja tai käsinukketeatteria. Edellä mainituin keinoin lasta voidaan auttaa myös käsittelemään mahdollisia kotona tapahtuneita väkivaltatilanteita ja muita tunteita, joita lapselle herää hänen vanhempiensa alkoholin käytöstä. Lapsiryhmässä asiasta keskustellessa voidaan miettiä, ketä turvallisia aikuisia lapsen elämässä on, joiden puoleen kääntyä vaikeissa tilanteissa. Aina kun lasten kanssa käydään päihdeasioita läpi, tulee huomioida lapsen ikä ja kehitystaso sekä millä tavalla ja miten asiat lapselle esitetään. (Itäpuisto & Taitto 2010, 5.)

Varhaiskasvatuksen yksi tärkeä tehtävä on vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävässään. Tavoitteena on, että lapsen asiat käsitellään arjessa jo ennen kuin ongelmat kasaantuvat. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan voi olla vaikea ottaa vanhemman alkoholiongelmaa puheeksi. On kuitenkin tärkeä murtaa puhumattomuuden muuria ja tuoda vanhemmalle

esille, kuinka alkoholinkäyttö vaikuttaa lapseen. Kun vanhemman juominen otetaan puheeksi, on muistettava lapsen edun olevan ensisijainen asia. Vanhemmalle korostetaan, että varhaiskasvatuksen henkilökunta haluaa auttaa perhettä. Vanhempia tulee kohdella tasa-arvoisesti ja korostaa heidän hyviä ominaisuuksia. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävänä ei ole hoitaa vanhemman alkoholiongelmaa. Sen sijaan henkilökunta voi ohjata ja kannustaa vanhempaa tarvittavan tuen piiriin, tarvittaessa myös lapset ohjataan ammattiauttajalle. Varhaiskasvatuksen henkilökunta korostaa vanhempien yhteistoimintaa ja perheiden yhteisöllisyyttä. Alkoholistiperheet kuuluvat perheisiin jotka eivät yleensä tule yhteisiin tilaisuuksiin paikalle. Alkoholistiperheelle tulee korostaa, että vanhemmat ovat aina oman lapsensa asiantuntijoita ja kasvatusvastuussa lapsestaan. (Itäpuisto & Taitto 2010, 6.)

Varhaiskasvatuksen henkilökunta on vaitiolovelvollinen, mutta lastensuojelulainsäädäntö menee aina vaitiolovelvollisuuden ohi. Varhaiskasvattajalla on vastuu ottaa huoli puheeksi, jos huomaa lapsen kärsivän aikuisen alkoholinkäytöstä. Kasvattajan täytyy ensin ottaa asia puheeksi työkavereiden kanssa. Huolen lisääntyessä tulee asiasta keskustella lastensuojelun ammattilaisen kanssa. Jos kasvattaja huomaa lapsen kasvun tai kehityksen vaarantuvan tai lapsen puheista tulee asia esille, on kasvattajan velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Vanhemman kanssa otetaan esille lastensuojeluilmoituksen teko ja kerrotaan varhaiskasvattajan velvollisuudesta lastensuojeluilmoituksen tekoon. (Itäpuisto & Taitto 2010, 7.)

7 TUTKIMUSTULOKSET JA TULOSTEN ANALYSOINTI

Opinnäytetyötämme varten haastattelemlamme vanhemmilla lapsia on keskimäärin kolme. Haastattelusta kävi ilmi vanhempien pitävän lasten kanssa vietettyä aikaa tärkeänä, minkä vuoksi he pyrkivätkin antamaan aikaa lapsilleen aina kun mahdollista. Yhteistä lasten parissa vietettyä aikaa säätelevät osalla heistä tämän hetkisessä elämäntilanteessaan joko omat työajat tai lähi- ja etävanhemman välille määritelty sopimus. Nykyistä elämäntilannetta luonnehdittiin aika kiireiseksi, erittäin hyväksi ja ihan hyväksi. Erittäin hyväksi tämän hetkistä elämäntilannettaan kuvaileva vanhempi piti raitistumistaan merkittävänä elämänlaatua jokaisella elämän osa-alueella parantavana tekijänä. Päihteet eivät enää nykyään pyöritä hänen mieltään.

Haastattelemamme perhetyöntekijät olivat kaikki ammattikorkeakoulutauksia sosionomeja. Taustalta löytyi myös lastenhoitajan sekä psykoterapeutin opintoja. Työkokemusta sosiaalialalta heille oli kertynyt kolmesta vuodesta reiluun kymmeneen vuotta. Alkoholinkäyttöä lapsiperheissä haastatellut sosiaalialan ammattilaiset kommentoivat kasvavaksi ja huolestuttavaksi ilmiöksi, mutta toisaalta nousi esille lapsiperheissä ilmenevän myös ajoittain hallinnassa olevaakin alkoholinkäyttöä. Näiden perheiden kohdalla oleellisen tärkeäksi koettiin kuitenkin alkoholinkäytön säännöllinen kartoitus. Niin perheenjäsenten kuin perheen ja heidän parissaan työskentelevien ammattilaisten välisen luottamuksellisen dialogin toimivuuden koettiin olevan oleellista alkoholin käytön hallinnassa pysymiseksi. Esille nousi myös vanhempien mielenterveysongelmista ja eri päihdeaineriippuvuuksista aiheutuvan hyvin samantapaisia seurauksia lapsiperheen arkeen. Perhetyöntekijälle tärkeinä ominaisuuksina nähtiin epävarmuuden sietämiskyky sekä taito kohdata jokainen perheenjäsen aidosti ja yksilöllisesti nostamatta kaiken keskiöön vain ongelmaa ja sen omaavaa henkilöä. Perheen tilanteen tarkastelu laajemmasta näkökulmasta nähtiin tärkeänä perheen ja vanhemmuuden tukemisen kannalta.

7.1 Alkoholismin ilmeneminen ja puheeksiottaminen

Runsaan alkoholinkäytön tuleminen osaksi elämää jo nuorena alle 18-vuotiaana tuli esille jokaisen haastateltavan vastauksissa. Alkoholiriippuvuus syntyy nuorelle moninkertaisesti nopeammin ja helpommin kuin aikuiselle. Tähän vaikuttaa nuoren vasta kehittymässä oleva elimistö ja aivot. Tutkitusti alle 14-vuotiaana alkoholinkäytön aloittaneista 40 prosentilla on ongelmia alkoholin kanssa aikuisiällä ja yli 21-vuotiaana aloittaneista ongelmia on 10 prosentilla. (K18-miksi ihmeessä 2017.)

Läheiset olivat huomautelleet alkoholin käytöstä, mutta alkoholin käyttö koettiin olevan omaan elämään tiiviisti kuuluva asia. Raskaus ja imetysaika nousivat kuitenkin riittäviksi syiksi alkoholin käytön tauolle laittamiselle. Haastatteluista kävi ilmi alkoholin pyörittäneen mieltä pahimpina aikoina päivittäin. Puolison rooli asiaan puuttumisessa nousi keskeisimmäksi, mutta tästä johtuen alkoholinkäyttöä myös salailtiin eniten puolisolta esimerkiksi juomalla puolison työpäivän aikana ja piilottelemalla siten pulloja ja tölkkejä. Lapsen iän vaikutus asiasta huomauttamiseen heijastui vastauksien taustalla. Iältään vanhemmilla lapsilla oli kyky ja tarve tuoda aihe puheeksi, kun taas kehitystasoltaan huomattavasti nuorempien reagointia alkoholin käyttöön ei osattu tarkemmin analysoida. Alkoholin käyttöön suhtautumisessa oli haastatelluilla vanhemmilla tapahtunut muutosta riippumatta siitä, olivatko he haastattelujen aikaan raittiina. Haitat nähtiin niin suuriksi, että alkoholiin suhtautumista kuvattiin joko vihamielisenä, nollatoleranssi ajatuksella pelkona uudelleen retkahtaminen tai tahtona vähentää alkoholin käyttöä. Elämän ajateltiin olevan täysipainoisempaa ja onnellisempaa ilman alkoholia. Suurimmat haitat alkoholismista vanhemmat kokivat kohdistuvan puolisoon ja lapsiin. Vastauksissa nostettiin esille alkoholismia sairastavan vanhemman olevan itse usein kykenemätön myöntämään sairautensa ja sen aiheuttamat haittatekijät.

Ehkä se on vähä semmoinen vihamielinen suhtautuminenki siihen, ku mää menetin sillä niin paljo mun elämältä. (Haastattelu 1.)

...selevänä elämä on paljo mukavempaa kun päihteitä käyttäen kun sä selevinpäin ja raittiina sää pystyt kaiken ottamaan vastaan. Niin ilot ko surutkin. Sitten kun sää juot ni siitä koitu se masennus ja väsymys ja sitä kautta muut ongelmat. (Haastattelu 2.)

Perhetyöntekijät korostivat alkoholinkäytön puheeksi ottamista suoraan oleellisen tärkeäksi. Haastatteluissa tuli esille, ettei asiasta aina päästä heti keskustelemaan suoraan vanhempien peitellessä ongelmaa. Perhetyöntekijöiden esille nostamia alkoholin käytön peittelyn paljastavia seikkoja olivat piilopullojen löytyminen, katsekontaktin puuttuminen tai välttely, vähäsanaisuus, tilanteesta vetäytyminen, lasten yliaktiivisuus tai -valppaus tai lasten tahdottomuus puhua perheen tilanteesta tai vanhemmistaan. Esille nousi myös epäilyä, että taustalla voi olla myös asiasta puhumisen kielto jonkun perheenjäsenen taholta asetettuna. Joskus lasten puheista koettiin kuitenkin myös olevan aistittavissa tai pääteltävissä vanhempien käyttäneen alkoholia. Selvimmin peittelyn huomasi alkoholinhajusta kotikäynneillä. Alkoholismin puheeksi ottaminen koettiin ammattilaisen taholta yleensä yhdeksi työtehtäväksi muiden joukossa, joka joskus voi kuitenkin vaatia useita kertoja ennen kuin vanhempi on valmis asiaa käsittelemään. Vanhempien ja perhetyöntekijöiden esille nostamat kulissien ylläpito ja valehtelu ovat huolestuttavia seikkoja, sillä ne hidastavat ongelmaan puuttumista sekä avun ja tuen saantia tarpeeksi varhaisessa vaiheessa.

...lapset voivat kertoa, että vanhemmat olivat tosi ärsyttäviä illalla, niin siitä sitte voin johtaa kysymyksen että käytättäkö alkoholia. (Haastattelu 4.)

Työntekijän ja vanhemman ensimmäisestä tapaamisesta lähtien alkaa luottamussuhteen rakentaminen. Suhteen luomisessa, joka perustuu kumppanuuteen, on tärkeää aktiivinen kuuntelu, aito kiinnostus, läsnäolo, kunnioitus ja luottamuksen rakentaminen. Usein jaksamme kuunnella hetken ja käännämme asian omiin asioihimme, itseemme, tai alamme kysellä, neuvoa, varoitella, saarnata, rauhoitella, lohduttaa, arvostella, moittia tai heitämme asian leikiksi. Toista henkilöä aktiivisesti kuunteleva pyrkii ymmärtämään, mitä puhuja tuntee, ajattelee ja tarkoittaa. Vanhempien on yleensä helppo puhua tilanteessa, jossa toinen osapuoli on läsnä oleva, kuuntelee tarkasti ja kiinnittää puhujaan huomiota. Luottamussuhdetta auttaa, kun henkilö kokee tulevaisuutta kuulluksi ja kunnioitetuksi. Myös vaikeiden asioiden esille tuominen on tällöin helpompaa. (Varhainen vuorovaikutus 2016.)

7.2 Lasten reagointi

Vanhemmat kertoivat lasten puuttuneen vanhemman alkoholinkäyttöön satunnaisesti kyseenalaistamalla vanhempien juomista ja esittämällä toiveen vanhemmilleen juomisen lopettamisesta. Lapsen muuttumisesta sulkeutuneemmaksi oli vanhemmilla kokemusta. Jos aikuinen keskittyy vain omiin asioihinsa ja ongelmiinsa, saattaa lapsi kokea, ettei tule kotonaan kuulluksi eikä nähdyksi. Jos lapsi haastaa vanhempansa jatkuvasti, kiukuttelee rajusti tai synnyttää tarpeettomia yhteydenottoja, se voi olla lapsen ainoa keino tulla kuulluksi ja nähdyksi. (Vanhempien läsnäolo tekee kodista turvallisen ja viihtyisän 2017.)

Vanhemmat kokivat vanhemman juomisen olevan vaaraksi lapsen kasvuun ja kehitykselle silloin, kun juominen on humalahakuista, eikä tilannetta pysty itse kontrolloimaan. Suurin osa vanhemmista oli sitä mieltä, ettei alkoholi kuulu perhe-elämään ollenkaan. Lapsi ammentaa vanhemman läsnäolosta ja huomiosta oman persoonansa kasvuun juuret. Se, millaista vuorovaikutus on vanhempien ja lapsen välillä, vaikuttaa lapsen turvallisuuden tunteeseen, oppimiskykyyn ja lapsen tunne-elämään kokonaisvaltaisesti. (Liljeström 2007.)

No sillan ku se juominen on humalahakusta ja lapset on siinä ympärillä, että kyllä mää ite tänäpäivänä oon sitä mieltä ettei alkoholi kuulu lasten eikä perhe-elämään oikeen millään tavalla. Elämä voi olla ihan yhtä onnellista ja täyttä raittiina ja ehkä onki onnellisempaa ja onki. (Haastattelu 1.)

Alkoholia käyttävät vanhemmat toivovat muiden vanhempien tavoin voivansa tarjota lapsilleen hyvän lapsuuden, mutta päihdeongelma tuo kuitenkin väistämättä haasteita arkeen. Päihteiden käytöstä on seurauksena itsekeskeisyyttä, jolloin omat vahvat tarpeet tuntuvat oikeutetuilta ja pakonomaiselta toteuttaa lasten hyvinvoinnin kustannuksellakin. Epäjohdonmukaisuus, piittaamattomuus ja loukkaavuus ovat tällöin usein läsnä arjessa. (Solantaus 2016, 6.)

Perhetyöntekijät kokivat vanhemman alkoholismiin näkyvän lapsessa ja hänen käytöksessään. Alkoholin nähtiin vievän lapselta tilan ja lapsen emotionaalisten tarpeiden tulevan vain ajoittain täytetyiksi. Pienellä lapsella nähtiin olleen havaittavissa epävakaata käytöstä sekä merkkejä perustarpeiden huolehtimisen laiminlyömisestä. Lasten koettiin joutuvan salaamaan perheen ongelman, mikä oli havaittavissa vanhemmilla lapsilla vetäytymisenä ja sulkeutumisena. Pahan olon purkaminen koettiin usein ilmenevän aggressiivisena käyttäytymisenä.

Jos lapsi joutuu miettiä semmosia aikuisten asioita tai mitkä ei kuulu sen, minkä ikäisen lapsi nyt onkaan, niin sen ikäisen kehitykseen, niin silloin se on jo kovastikki hälyttävä merkki. (Haastattelu 6.)

Perhetyöntekijöiden mielestä vanhemman alkoholinkäyttö on aina vaaraksi lapsen kasvulle ja kehitykselle. Hälyttäviä merkkejä nähtiin olevan, mikäli lapsi joutuu miettimään hänen ikäkehitykseensä kuulumattomia asioita tai mikäli hänen kasvutehtävänsä häiriintyvät vanhemman juomisen takia. Vanhempien alkoholin ongelmakäyttö on lasten kasvulle ja kehitykselle suuri riskitekijä. Alkoholin liiallinen käyttö haittaa kiintymyssuhteiden kehitystä sekä hoivan ja huolenpidon saamista. Lapsen silmissä voi näyttäytyä alkoholia liiallisesti käyttävä vanhempi roolimallina, joka tekee suuresta alkoholin kulu-
tuksesta hyväksyttävää. (Alkoholi 2017.) Haastatteluissa nousi esille, ettei ole lapsen hyvinvoinnille hyväksi koulupäivän aikana olla huolissaan vanhempien pärjäämisestä kotona tai pohtia, mitä voi kertoa kotioiloistaan koulussa. Vanhemman asioiden hoitaminen nähtiin olevan raskasta lapselle.

Silloin kun lapsi joutuu miettimään, että joutuuko hän vanhemman alkoholinkäytön takia huolehtimaan vanhemman velvollisuuksia. Ei vaan lapsen asioita, vaan joutuuko lapsi hoitaa vanhemman asioita. On ollut esimerkiksi semmoinenkin, että lapsi on esiintynyt vanhempanaan, hoitanut vanhemman asioita puhelimella vanhempanaan. (Haastattelu 5.)

7.3 Tukimuodot

Ku ossaa ite hakia, nii kyllä sitä apua saa ihan tarppeeksi. (Haastattelu 3.)

Haastateltaviemme vanhempien ja perhetyöntekijöiden esille nostamia tukimuotoja olivat A-klinikka, AA, valtakunnalliset puhelimet, Minnesota mallin mukainen hoito sekä perhetyö. Minnesota-mallin mukaisesta hoidosta tuen saaneet vanhemmat kertoivat raitistuneen hoidon myötä. Vertaistuen koettiin olevan tärkeässä roolissa alkoholismista toipumisessa. Vanhemmat olivat melko yksimielisiä siitä, että alkoholismin hallitessa arkea ja sairauden kieltämisen ollessa vahvasti läsnä arjessa, ei kukaan voi antaa tukea. Vanhemman itse oivallettuaan tuen tarpeensa, olivat he lähteneet hakemaan tukea itse.

Mää hakeuduin silloin oliko siitä aviomiehenki kans puhetta nii A-klinikalle. Kävin siellä ja mulla oli antabus-kuuriki sit jossai vaiheessa ja sitte kävin AA:ssa muutaman istunnon, mut siellä oli sit nii eri ikäluokkaa ja erilaisia ihmisiä että en kokenu sit sitä sit omaksi paikakseni. Ja sitte loven hakeuduin hoitoon tonne Minnesota-mallin hoitoon ku olin kuullu siitä tuttavien kautta ja sieltä kauttahan mää sitte sen raitistumisen avun sain. (Haastattelu 1.)

Perhetyöntekijöillä on käytössään erilaisia työmenetelmiä, joita käytetään asiakkaan tarpeiden ja perhetilanteiden mukaan. Tärkein työmenetelmä on keskustelu. Keskustelussa korostuu ratkaisukeskeinen työote sekä dialoginen kohtaaminen asiakkaan kanssa. (Aalto & Mäki 2015.)

Haastatteluista nousi esille perhetyöntekijöillä olevan käytettävissä erilaisia työkaluja vanhemmuuden tukemiseen. Näitä olivat vanhemmuuden palikat, muutoksen pilarit, vanhemmuuden roolikartta® sekä perhearviointi. Vanhemman hoitoon ohjaus koettiin tärkeäksi tukemisen muodoksi. Tärkeimpänä työkaluna he pitivät keskustelemista, jonka avulla koettiin saavan usein kaikkien perheenjäsenten äänet kuuluviin. Perheiden koettiin ottavan apua vastaan vaihtelevasti, riippuen ongelman vakavuudesta ja laajuudesta. Avun vastaanottamiseen nähtiin vaikuttavan myös työntekijän ja vanhemman välisen luottamussuhteen laatu.

Perhetyöntekijät kokivat yleisimmäksi perhettä hyödyttäväksi konkreettisimmaksi avuksi heidän tekemänsä kotikäynnit. Käyntien avulla pystyttiin mahdollistamaan muun muassa vanhempien käynnit A-klinikalla. Toiminnallinen yhdessä tekeminen ja rinnalla kulkeminen nousivat vahvasti esille myös. Perhetyöntekijät kokivat luottamussuhteen rakentamisen ja pienin askelin etenemisen tärkeiksi asioiksi.

...ei mennä siihen ongelmakeskeisyyteen vaan siihen ratkaisukeskeisyyteen. Aletaan antamaan tilaa niille muille asioille jotka tois sitä hyvinvointia ja se pulma saatais pienemmäksi, että se ei alkais hallitsemaan elämää. Ja jos se jo hallitsee, niin miten siitä otetaan sitä valtaa pois, että se pulma ei ole se minkä tarvitsee määrittää sitä tilannetta. (Haastattelu 5.)

Perhetyöntekijöiden kokemusten mukaan alkoholismien keskellä elävien perheiden sekä muiden perheiden välillä on eroja mutta myös samankaltaisuutta. Alkoholismiperheessä tukea nähtiin tarvittavan muita perheitä enemmän tunnepuolen haasteisiin ja kasvatuksellisiin ongelmiin. Perhetyöntekijät kokivat työskentelyn olevan epävarmaa alkoholismiperheessä, koska perheeseen mentäessä ei voi etukäteen tietää missä kunnossa vanhempi on vastassa.

7.4 Perheen verkosto

Vanhemmat kokivat perheillään olevan pääsääntöisesti hyvät tukiverkot. Tukiverkkoihin kuului omia vanhempia, sukulaisia ja sisarusia. Myös ystävien rooli tuen annossa koettiin tärkeäksi. Vastauksissa nousi esille myös raittiuden lisänsen perheen tukiverkkoja uusien ystävien myötä. Runsaan alkoholin käytön kuullessa arkeen, kerrottiin vastahakoisuuden tuen vastaanottamiseen olevan ajatuksia hallitsevana seikkana, koska se koettiin alkoholin käyttöön puuttumisena.

Juovana aikana tukiverkostoo ei ollu, kun mä en itseasiassa puhunu koko juomisesta paljo, ni kukapa siinä olis osannu lähtee tukemaankaan. Eikä se ois pitemmän päälle auttanukkaan kun mä oisin vaan haistattanu kaikille että elä sää puutu mun juomiseen. (Haastattelu 2.)

Perhetyöntekijöiden kokemuksen mukaan perheillä nähtiin olevan todella vaihtelevasti tukiverkkoja. Perheillä nähtiin jokaisella olevan omanlaisensa tilanne asian suhteen. Tukiverkostojen koettiin olevan laidasta laitaan samalla tavalla ja samanlaisina kuin kellä tahansa perheellä. Yleisimmiksi tukiverkostoihin kuuluviksi henkilöiksi nousivat sukulaiset, vanhemmat ja ystävät. Nähtiin kuitenkin olevan myös perheitä, joilta puuttuivat tukiverkostot kokonaan tai se oli pieni. Perheillä, joilla ei läheisiä sosiaalisia suhteita nähty olevan, saattoi tukiverkosto koostua pelkästään viranomaiskontakteista.

7.5 Vanhemmuus

Vanhempien kokemusten mukaan alkoholismien nähtiin vaikuttavan heidän vanhemmuuteensa ainakin osittain. Nousi esille, että alkoholia ongelmallisesti käyttäessä ei lapsille jaksakaan olla läsnä oleva van-

hempi. Lapsen opetellessa elämään arjessa ja erottamaan mikä on oikeaa ja väärää, olisi tärkeää, että vanhempi rohkaisee lasta sekä on aidosti ja esimerkillisesti läsnä (Lindroos 2017). Vanhemmat näkivät, että alkoholia ongelmallisesti käyttäessä lapsille tulee tehtyä lupauksia, joita ei pysty pitämään ja lasten pettymystä ja vanhemman läsnäolon puutetta pyritään sitten materiaalilla hyvittelemään. Alkoholin käytön ollessa mukana elämässä, alkoholin kerrottiin olevan pääprioriteetti. Hellyyden ja läheisyyden osoittaminen lapsille koettiin myös haasteelliseksi. Alkoholin hallitessa elämää, läheisyyden osoittamisen kohteeksi nostettiin pullo lapsen sijaan. Lasten jääminen sivuosaan nousi esille. Selvänä ollessa hellyyden ja läheisyyden antamista lapsille ei koettu vanhempien puolelta ongelmalliseksi.

Jos sää juot ni kyllä sitä läheisyyttä ei anna kun sille pullolle, että kyllä siinä lapset jää sivusuun, kun se pyörii.. Sitä ei voi kukkaan tietää. Sillon kun on alkoholisti, niin siinä pyörii vaan sen juomiselämän ympärillä, että ei siinä kyllä paljo sitä hellyyttä ja rakkautta lapselle anneta, että mun mielestä se on vaan, että äkkiä lapset pois silimistä ja tieltä ja hoitoon vaan, että pääset juomaan. (Haastattelu 2.)

Vanhemmat kuvailivat haastattelujen yhteydessä turvallisen aikuisen olevan raitis, helposti lähestyttävä, luotettava, rakkautta ja huolenpitoa antava sekä empaattinen. Turvalliselle aikuiselle lapsen koettiin voivan avoimesti kertoa asioistaan ilman pelkoa tuomitsemisesta. Vanhempien mielestä turvaa lapselle nähtiin tuovan asioista rehellisesti puhuminen. Tärkeänä nähtiin myös turvallisen kasvuympäristön takaaminen lapselle, johon koettiin kuuluvan tarvittavat rajat. Kun rajojen asettaja toimii johdonmukaisesti ja perustelee laatimansa rajoitukset, edesauttaa hän sillä lapsen turvallisuuden tunteen kokemusta (Lindroos 2017). Alkoholin vaikutuksen alaisena turvallisena aikuisena toimimisessa koettiin ajoittain puutteita. Vanhempien haastatteluissa nousi esille myös ajatus, jonka mukaan alkoholia kohtuullisesti käyttävä vanhempi pystyy toimimaan turvallisena aikuisena, mutta alkoholia ongelmallisesti käyttävä ei.

Vanhemmat kokivat olleensa lapsilleen arkielämäntaidoissa esimerkkinä perusasioissa, kotihommissa, rehellisyydessä, avoimuudessa, toisten huomioonottamisessa ja kunnioittamisessa. Anteeksiantaminen ja luottamus nostettiin myös esille tärkeinä asioina. Jatko-opiskelut ja ammattiin opiskelu sekä itsensä elättäminen ja vastuunkanto omasta elämästä toivottiin olevan opittuna. Lasten perustarpeiden hoitamisen alkoholin vaikutuksen alaisena vanhemmat kokivat haastavaksi. Alkoholin käytön nähtiin hankaloittavan arjen pyöritystä arkea kohtaan koettavan välinpitämättömyyden tunteiden ollessa läsnä ajatuksissa. Alkoholin koettiin menneen myös lasten edelle niin, ettei vanhempi kyennyt huolehtimaan lastensa perustarpeista. Tällöin puolison kerrottiin joutuneen olemaan omasta työstään pois tai huolehtimaan lapsille hoitajan perushoidon turvaamiseksi.

Vanhemmuuden osa-alueilla (rakkauden antaja, elämän opettaja, huoltaja, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja) vanhemmat kokivat eniten haasteita ihmissuhdeosaajan, elämänopettajan, rajojen asettajan ja huoltajan osa-alueilla. Eräs vanhemmista toi esille olleensa itse aina huono puhumaan omista asioistaan, minkä vuoksi koki suurimpien haasteiden olevan ihmissuhdeosaajan osa-alueella. Elämänoppien antaminen koettiin hankalaksi, koska oma runsas juominen koettiin vääräksi. Rajojen asettamisessa nousi esille haasteita vanhemman itse juodessa. Haastattelujen yhteydessä nousi esille vanhempien kokemus ikään kuin velkaa lapselleen olemisesta juomisestaan johtuen. Haluttiin lasten pääsevän helpolla ja elämän olevan heille mukavaa.

Ihmissuhdeosaaja, koska oon ollu aina ite huono puhumaan ja padonnu sisälleni kaikki tunteet ja semmoset asiat, nii sitte on ollu huono keskustelijaki. (Haastattelu 3.)

Vanhemmuuden osa-alueilla vanhemmat kokivat onnistuneensa rakkauden antajana ja ihmissuhdeosaajana. Eräästä haastattelusta nousi esille vanhemman oma kokemus itsestään luonteenpiirteeltään sosiaalisena ja tämän vuoksi rakkauden osoittaminen lapsia kohtaan olevan mutkatonta. Vanhemman huomaavaisuus, hellyys ja rakastava käytös lasta kohtaan koettiin onnistuneen. Rakkauden antaja varmistaa, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi sekä saa myönteistä ja kunnioittavaa läheisyyttä ja kosketusta, päivittäinen yhdessäolo on tärkeää (Lindroos 2017).

Nyt raittiina joka osa-alueella olen onnistunut ja koen onnistuvani, mut jos sitä juovaa aikaa aatellaan, niin silloin mää siinä rakkauden osotuksessa kumminki että kyllähän sitä äiti lipitti aina että äiti rakastaa sua ja näin. (Haastattelu 2.)

Perhetyöntekijöiden havaintojen mukaan alkoholiongelmaisen vanhemman rakkauden ja hellyyden osoitukset ovat vaihtelevia. Rakkauden osoittaminen voi olla vanhemmalle haasteellista, sillä aina vanhempi ei osaa edes rakastaa itseään. Rakkautta ja hellyyttä osoitetaan epäsuorasti. Rakkauden ja hellyyden osoitus näkyy hetkittäin vanhemman huomioidessa lasta kysymyksillään ja läsnäolollaan kuuntelemisen hetkellä. Kysymyksillään vanhempi osoittaa välittämistä ja huolehtimista lapsille. Vanhemmat puhuvat lapsistaan kauniisti ja pitävät lastensa puolia ulkopuolelta tulevia uhkia vastaan. Vastauksista nousi myös esille pohdintaa vanhemman mahdollisesti vääristyneestä kuvasta osoittaa rakkautta ja hellyyttä. Vanhemman tapa osoittaa rakkautta ja hellyyttä voi esimerkiksi olla rahan antaminen kioskiostoksia varten.

Vanhempien rajojen asettamisen lapsilleen nähdään olevan haasteellinen ja vaikea tehtävä vanhemmalle, koska vanhemman itsellensä rajojen asettamisessa on hankaluutensa. Tilanne kotona voi olla jo pitkään jatkunut sellaisenaan, jolloin rajojen asettaminen ei enää onnistu. Vanhempi on menettänyt kasvonsa lapsen silmissä, eikä lapsi enää pysty tämän vuoksi ottamaan tosissaan vanhemman sanomaa. Vastauksista nousi esille pohdintaa kotiintuloajoista ja siitä, että alkoholistiperheille tyypillistä on lasten mahdollisuus kulkea melko vapaasti vanhempien tietämättä heidän menoistaan. Ajatuksena oli, että vanhempi voi omalla tavallaan ajatella suojaavansa lasta pitämällä lapsen pois kotoa alkoholin käyttöä näkemästä. Johdonmukaisena vanhempana toimiminen nähtiin melko mahdottomana tehtävänä vanhemmalle. Voimakas juomisen tarve voi ohjailla vanhemman ajatuksia. Vanhemmalla voi olla hienoja ja selkeitä ajatuksia, miten toimia jossakin tilanteessa, mutta juomisen tarve ohittaa ajatukset. Johdonmukaisuus kärsii esimerkiksi rajoja laittaessa. Päihtyneenä vanhempi asettaa lapsille erilaisia rajoja kuin selvänä ollessaan.

Yksi lapsi pystyi hirveen johdonmukaisesti kertomaan, että vaikka se vanhempi puhuis samaa asiaa päihtyneenä tai selvänä, ei se pidä sitä asiaa päihtyneenä minään, että sitten vasta kun on selvä voi sopia ja puhua sen asian. (Haastattelu 5.)

Perhetyöntekijät arvioivat joiltakin osin pulmalliseksi vanhempien kyvyn ottaa vastaan lastensa tunteet. Toiset vanhemmat toimivat hyvin järkiperusteisesti, eivätkä anna omille tunteilleen tilaa. Osalla vanhemmista tunteet ovat niin valtavat, että vanhempi pyrkii niitä turruttamaan ja etäännyttämään. Tunteet eivät ole tasapainossa, jolloin vanhemman omassa tunnesäätelyssä on pulmia, jotka heikentävät vanhemman kykyä sietää lapsen tunnereaktioita. Vanhemman on erityisesti vaikeampi vastaanottaa ja sietää lapsen tunnereaktioita silloin, kun ne liittyvät vanhempaan itseensä, vanhemman johonkin tiettyyn toimintamalliin tai vanhemman alkoholinkäyttöön.

Arkielämän taidoista päällimmäisinä nousi käytännön taidot, joita vanhemmat lapsilleen kykenevät opettamaan. Lapset ovat oppineet huolehtimaan kouluun heräämiset, pyykkihuollot ja ruuan laittoa. Perhetyöntekijöiden vastauksista nousi esiin ajatus siitä, onko arkielämän taitojen opettaminen osaltaan myös sitä, että ajatuksena taustalla on opettaa lapsista omatoimisia. Vanhemmat pyrkivät myös opettamaan rahankäyttöä ja kannustavat lapsia ylläpitämään sosiaalisia suhteita. Vanhempien käyttäytymisestä välittyy, että he haluavat lasten huolehtivan koulunkäynnistä hyvin ja toivovat lapsille parempaa tulevaisuutta kuin itsellään. Rohkaiseva ja esimerkillinen vanhemmuus luo myös turvallisuutta, kun vanhempi toimii vastuullisesti ja on sitoutunut tehtäväänsä (Lindroos 2017).

Aika paljon semmosia käytännön taitoja mutta seki, että onko siinä ajatuksena sitte opettaa olemaa omatoiminen. Ja opettaa hyvisä ajjoin tekkee ruokaa ja huolehtiin vaatteista. Ja harjottellee sitä pyykinpesua ja muuta, että onko se tarkoituksena opettaa vai onko se sitte, että ne joutuu siitä osittain huolehtii. (Haastattelu 6.)

Perhetyöntekijöiden vastauksista nousi esille epävakaisuus vanhempien kykenevyydestä hoitaa lastensa perustarpeet. Alkoholin vaikutuksen alaisena laiminlyöntiä ja kaltoinkohtelua perustarpeiden hoidossa tapahtuu. Harvoin perustarpeiden hoito on koko aikaa surkeaa, mutta silloin kun vanhempi tyydyttää omaa juomisen tarvettaan, on lapsen perustarpeiden hoito toissijaista. Toisaalta perustarpeista huolehtiminen voi olla ylikorostunutta, joka voi olla keino yrittää peittää alkoholiongelman olemassaoloa.

...tavallaan lapsi on mahdottoman eessä, ku se ihminen joka hänestä pitäis huolehtia nii ei sitä tee. (Haastattelu 4.)

Perhetyöntekijät näkivät haasteita vanhemmuuden osa-alueilla (rakkauden antaja, elämän opettaja, huoltaja, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja) eniten huoltajan, rakkauden antajan ja ihmissuhdeosaajan osa-alueilla. Runsaasti alkoholia käyttävällä voi olla osittain ongelmia jokaisella vanhemmuuden osa-alueella. Huoltajan roolista nousi esille vanhemman katsekontaktin puute pieneen vauvaan alkoholin vaikutuksen alaisena. Kaltoinkohtelun kokemuksen koettiin tällöin lähtevän liikkeelle jo vauva-ajasta. Toisaalta oli kokemus, jonka mukaan lapsilla on edes jonkinlainen käsitys itsellään, että heistä huolehditaan edes jotenkin. Huoltajana toimijan tehtävänä on varmistaa se, että lapsen psyykkinen ja fyysinen kehittyminen etenee (Lindroos 2017). Rakkauden antajan roolista nostettiin esille vanhemman itsensä hyväksymisen ja rakastamisen vaikuttavan siihen, kuinka vanhempi pystyy rakkautta lapsilleen antamaan. Vanhemmilla on kova halu osoittaa lapsilleen hellyyttä ja rakkautta, mutta he eivät osaa tehdä sitä. Vanhemmat tarvitsevat perhetyöntekijältä rohkaisua, tukea ja konkreettista ohjausta hellyyden ja rakkauden osoittamisessa lapsiaan kohtaan. Ihmissuhdeosaajan roolista nousi esiin lasten kanssa asi-oista puhuminen. Lasten kasvaessa vanhemmalla on kykenemättömyyttä käydä lapsen kanssa läpi asi-oita keskustelemalla. Puhumatta jää myös kotona oleva alkoholiongelma.

Rakkauden antaja, miten pystyy hyväksymään ja käsittelemään sitä rakkautta itseään kohtaan ja onko sitä? Ja sitä rakkaudettomuutta, niin siinä on iso kysymysmerkki, koska täytyishän sen toteutua aikuisenkin elämässä, että voi antaa sitä myös lapsilleen. Ja elämäno-pettaja se voi olla osittain tai onnistuakkin, mutta siitä jää sitten kuitenkin niitä suikaleita tai osa-alueita mitä jää puuttumaan, jos vanhempi ei kohtaa niitä pulmia siinä omassa elämässään, mitkä aiheuttaa juomisen tarvetta. (Haastattelu 5.)

Vanhemmuuden osa-alueista vanhempien vahvuutena perhetyöntekijät näkivät elämän opettajan ja huoltajan osa-alueet. Vanhemmalla on halua tukea lapsen oppimista ja elämäntaitoja. Vanhempi voi olla hyvinkin pärjäävä ja osaava jossakin asiassa ja opettaa sen lapselle konkreettisesti käytännössä. Arjen perushommat, ruoka, uni ja vaatepuolen asiat opetetaan lapsille pääsääntöisesti hyvin. Koti ja ulkoiset puitteet pidetään siistinä ja huolehditaan hyvin ja opetetaan myös lapsille.

Sielä arjen näisiä perustarpeita ja näisiä ruoka, uni, vaate, vaatepuolen hoijosa. Ja koti on yleensä siisti, että harvoin ko sinne mennee kottiin, nii sielä on semmone raikulimeininki sitte kämpäsä. Että kyllä se on siivottu ja pietään, vaikka sinne menis yllättäinkin nii se on pääsääntöisesti kohtalaisen siisti. (Haastattelu 6.)

8 POHDINTA

Koimme vanhempien omien henkilökohtaisten kokemusten esille nostamisen tärkeäksi, koska aihetta on tutkittu aikaisemmin huomattavasti enemmän lasten tai yhteiskuntamme näkökulmasta. Oman kokemuksemme mukaan vanhemmat joutuvat usein esimerkiksi mediassa paheksunnan ja syyllistämisen kohteeksi oman sairautensa vuoksi heidän itse kokemansa tunteet ja ajatukset huomiotta jättäen. Koemme, että vanhempien tarvitsema tuki vanhemmuuteen on jätetty liian vähälle huomiolle, vaikka vanhemmuuden tukemisella voitaisiin tukea samalla myös lasta.

Kattavuutta tutkimusaineistollemme lisäsi esitutkimuksen kautta aiheesta saamamme pohjatieto. Tutkimuksemme eettisyyttä edistää se, että tutkittavilla on ollut itsellä vapaus päättää osallistumisestaan tutkimukseen. Olemme kuvanneet tutkimusprosessin, jossa olemme käyneet läpi, kuinka analyysiprosessi on opinnäytetyössämme edennyt ja miten esitetyt tulokset on saatu. Pyrimme tekemään tutkimusprosessistamme läpinäkyvän samalla tiedostaen tutkimusaineiston analyysin ja raportoinnin yhteydessä meillä tutkijana olevan eettinen velvollisuus raportoida tutkimustulokset mahdollisimman rehellisesti. Yhteistyökumppanimme toiveesta emme paljasta tarkempia tietoja työntekijöiden taustoista. Pyrimme salaamaan haastateltaviemme henkilöllisyyden olemalla mainitsematta tutkittavien tarkkaa työpaikkaa, ikää, asuinkuntaa, lapsilukumäärää tai sukupuolta. Näillä turvataan myös vanhempien yksityisyys. Koemme, ettei näillä tiedoilla ole merkittävää vaikutusta tutkimustuloksiin. Emme myöskään tämän vuoksi liitä tutkimuslupa-anomusta tai opinnäytetyösopimusta opinnäytetyömme liitteeksi.

Kvalitatiiviseen tutkimukseen voidaan vain osittain soveltaa perinteisiä luotettavuuden ja pätevyyden arviointeja, koska tutkittavana ovat ihmisten omakohtaiset ja ainutlaatuiset kokemukset, joita ei näin ollen voida verrata keskenään. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232.) Käsittelimme opinnäytetyömme aihetta perhetyöntekijöiden, vanhempien ja lasten näkökulmasta. Rauhallisessa ympäristössä toteutettujen puolistrukturoitujen haastattelujen yhteydessä tutkittavilla oli mahdollisuus tuoda omat ajatuksensa vapaasti esille ilman, että annoimme heille valmiita vastausvaihtoehtoja. Toimitimme haastattelukysymykset etukäteen heille, jotta mahdollisuus perehtyä niihin ennen haastattelua onnistui. Vanhempien haastatteluista kaksi toteutettiin haastattelijoiden kotona paikalla ollessa haastattelija ja haastateltava. Toisessa näistä haastatteluissa oli mukana haastateltavan leikki-ikäinen lapsi. Yksi vanhempien haastatteluista tehtiin puhelimitse pitkästä välimatkasta johtuen. Kaikki kolme vanhemman haastattelua äänitettiin. Perhetyöntekijöiden haastattelut toteutettiin heidän työpaikoillaan. Kahdessa

näissä oli läsnä haastateltava ja kaksi haastattelijaa. Yhdessä oli läsnä haastateltava ja haastattelija. Jokainen opinnäytetyön tekijöistä haastatteli sekä perhetyöntekijää että vanhempaa.

Jaoin keskenämme vastualueet, jotka jokainen hoiti yhdessä sovittujen aikataulujen puitteissa. Kokoonnuimme lisäksi yhdessä työstämään tutkimusta. Huomasimme useaan kertaan toistemme esille tuomista ajatuksista ja ideoista sekä tutkimukseen suunnatusta panoksesta olevan hyötyä motivaation säilymisen kannalta. Saimme toisiltamme keskustelujen kautta uusia näkökulmia aiheeseen. Tutkimuksen luotettavuudenkin kannalta kolmesta tekijästä on ollut hyötyä, sillä asioihin on ollut aina useampi näkökulma.

Haastattelujen kautta saadut tutkimustulokset herättivät meissä monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Koimme tutkimusaineiston kautta saatujen vastaajien omakohtaisten kokemusten lisännen käsitystämme alkoholismista ja sen vaikutuksesta vanhemmuuteen. Olimme jokainen aikaisemmin pohtineen enemmän alkoholismia lapsen kannalta, jättäen alkoholia käyttävän vanhemman omat kokemukset vähemmälle huomiolle. Juomisen pakonomaisuus ja juomisesta aiheutuvien itsesyytösten ja häpeän kokemusten tiedostaminen vastausten kautta nosti myötätunnon vanhempia kohtaan, jotka taistelevat alkoholismia, elinikäistä sairautta vastaan. Koimme tutkittavien panostaneen vastauksiinsa ja kertoneen kokemuksistaan avoimesti ja rehellisesti.

Tekemämme tutkimuksen mukaan vanhempia auttoi raitistumaan hoitomuoto, joka tarjoaa pidempiaikaista hoitoa sekä vertaistukea. Yhteiskunnan olisi tärkeä havahtua huomaamaan hoitomuotojen erot sekä niiden tuomat hoitotulokset. Pidempiaikaisella hoitotuloksella saataisiin alkoholin ongelmakäyttö vähenemään ja sitä kautta myös lastensuojelun osuutta pienennettyä lapsiperheissä. Yhteiskunnan tulisi huomioida entistä tarkemmin, mitä hoitomuotoa tulevaisuudessa kannattaa tukea pitempikestoisten tulosten saavuttamiseksi. Kalliimpi hoitomuoto voi pidemmällä aikavälillä maksaa itsensä takaisin.

Tutkimuksessa nousi esille perhetyöntekijöiden kokevan alkoholiongelman puheeksiottamisen luontevaksi asiaksi, yhdeksi työtehtäväksi muiden joukossa. Teoriasta kävi ilmi varhaiskasvattajien kokevan alkoholiongelman puheeksiottamisen haasteelliseksi. Varhaiskasvatushenkilöstön olisi hyvä saada lisätietoa ja koulutusta aiheesta, jolloin asian puheeksiottaminen voisi helpottua ja varhainen puuttuminen ja perheiden tukeminen lisääntyisi entisestään myös varhaiskasvatuksessa.

Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut loistava oppimisprosessi, jonka avulla olemme kehittäneet ammatillista tietämystämme ja valmiuttamme sosionomina työskentelyyn. Hankittu teoriatieto syvensi

käsitystämme opinnäytetyöhömmе linkittyvistä asioista ja vanhempien sekä perhetyöntekijöiden omakohtaisten kokemusten kuuleminen ja kuunteleminen toi teoriatietoon syvyyttä. Koemme vuorovaikutustaitomme kehittyneen eri yhteistyötahojen kanssa toimiessamme ja eettisen ajattelutapamme on vahvistuneen opinnäytetyömmе aiheesta olemassa olevia asenteita ja tunteita käsitellessämme. Koemme hyötyvämmе tämän tutkimuksen tekemisestä niin tulevina sosionomeina (AMK) ammatillisesti, mutta myös muilla elämämme osa-alueilla. Tutkimuksen teko on opettanut meille paljon sinnikkyyttä ja kärsivällisyyttä sekä kommunikointia haastavista ja erilaisia tunteita pintaan herättävistäkin aiheista. Halu tukea ja auttaa ihmisiä haastavissa elämäntilanteissa vahvistui ja sosiaalialalla toimivien henkilöiden tekemän työn arvostus vahvistui. Tuen ja kontrollin tarpeen samanaikaisuus asiakastyössä tuo työlle haastetta, mutta johon koemme pystyvämme vastaamaan sosionomin koulutuksen saatuaamme.

Näiden asioiden tutkiminen on tärkeää palveluiden toimivuuden ja kehittämisen kannalta. Koimme tärkeänä alkoholin ongelmakäytöstä omakohtaista kokemusta omaavien vanhempien mielipiteiden kuulemisen, koska tämä mahdollistaa tukimuotojen kehittämisen ja tarvittaessa ammattilaisten asenteiden muuttumisen vanhempia ymmärtävämpään suuntaan. Vanhempia tukemalla voidaan lisätä myös heidän lastensa hyvinvointia. Aihetta on tärkeää pitää yhteiskunnassa esillä ja tutkia jatkossakin eri näkökulmista.

LÄHTEET

- Aalto, M. 2010a. Alkoholin ongelmakäyttö. Teoksessa K. Seppä. H. Alho & K. Kiianmaa (toim.) Alkoholi-riippuvuus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 7-16.
- Aalto, M. 2010b. Alkoholi-riippuvuuden tunnusmerkit. Teoksessa K. Seppä. H. Alho & K. Kiianmaa (toim.) Alkoholi-riippuvuus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 39-42.
- Aalto, M. & Mäki, P. 2015. Alkoholi(AUDIT). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/ohjeet-jatukimateriaali/menetelmat/hyvinvointi-ja-terveystottumukset/audit>. Viitattu 24.8.2017.
- AA. 2017. Nimettömät alkoholistit. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.aa.fi/>. Viitattu 30.7.2017.
- A-klinikka. 2017. Hoitopalvelut. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.a-klinikka.fi/hoitopalvelut/hoitomuodot/a-klinika>. Viitattu 30.7.2017.
- A-klinikkasäätiö. 2017. Sirpaleinen mieli 2012-2016. Lasinen lapsuus-Sirpaleinen mieli -hanke (2012-2016): Mitä opimme? Www-dokumentti. Saatavissa: <https://lasinenlapsuus.fi/meista/paattynyt-hanke>. Viitattu 1.8.2017.
- Alkoholi. 2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elintavat/alkoholi>. Viitattu 24.8.2017.
- Fenix-klinikka. 2017. Minnesotamallin-hoito. Tietoa hoitometodista. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.fenix-klinikat.fi/fi/tietoa-hoidosta/?gclid=EAIaIQobChMItp7yro_C1QIVFo0bCh0nKQdOEAAAYAiAAEgIFnfD_BwE. Viitattu 6.8.2017.
- Hellström, M. 2010. Sata sanaa kasvatuksesta. Juva: Bookwell Oy.
- Helminen, M-L & Iso-Heiniemi, M. 1999. Vanhemmuuden roolikartta - käyttäjän opas. Suomen Kuntaliitto. Helsinki: Kuntaliiton painatuskeskus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Holmberg, T., 2003. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. Helsinki: Lasten keskus.
- Itäpuisto, M. 2017a. Miksi lapsinäkökulma on tärkeä? Www-dokumentti. Saatavissa: <https://lasinenlapsuus.fi/lapsuudesta/miksi-lapsinakokulma-tarkea>. Viitattu 25.9.2017.
- Itäpuisto, M. 2017b. Vanhempien alkoholinkäyttö lasten ongelmana. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://lasinenlapsuus.fi/tietoa/vanhempien-alkoholinkaytto-lasten-ongelmana>. Viitattu 21.11.2017.

Itäpuisto, M & Taitto, A. 2010. Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö - Opas varhaiskasvatuksen työntekijöille. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.lastenseurassa.fi/pub/files/lapsi_ja_vanhempien_alkoholinkaytto_opas_nettiin.pdf. Viitattu 26.9.2017.

Karlsson, T., Kotovirta, E., Tigerstedt, C. & Warpenius, K. 2013. Alkoholit Suomessa Kulutus, haitat ja politiikkatoimet. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen raportti 13/2013. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104455/URN_ISBN_978-952-245-896-4.pdf?sequence=1. Viitattu 24.8.2017.

Karlsson, T. 2009. Suomen alkoholilolot 2000-luvun alussa. Kulutus, haitat ja politiikka. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 15/2009. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80300/054b8176-68eb-4b9e-baf2-5cf346bfcc37.pdf?sequence=1>. Viitattu 24.8.2017.

Ketola, E. & Kurjenrauma, K. 2017. Vanhemmuuden roolit. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketti/monimuotoiset-perheet/uusperhe/vanhemmuuden-roolit>. Viitattu 27.11.2017.

Kiianmaa, K. 2010. Alkoholien vaikutusmekanismien, riippuvuuden syntyminen ja perinnöllisyys. Teoksessa K. Seppä. H. Alho & K. Kiianmaa (toim.) Alkoholiriippuvuus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 17-30.

K18-miksi ihmeessä. 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.mll.fi/nuortennetti/paihteet/alkoholi/k18-miksi_ihmeessa/. Viitattu 2.8.2017.

Lapsen kasvu ja kehitys. 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/>. Viitattu 22.9.2017.

Liljeström, V. 2007. Lapsi elää läsnäolosta. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://anna.fi/perhe/lapset-kasvatus/lapsi-elaa-lasnaolosta>. Viitattu 27.3.2017.

Lindroos, L. 2017. Hyvä vanhemmuus. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihteet-ja-perhe/hyva-vanhemmuus>. Viitattu 19.3.2017.

Myllärniemi, A. 2007. Heikki Waris –instituutti. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja. Lastensuojelun perhetyö ammattikäytäntönä - jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/90/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytantona.pdf. Viitattu 6.10.2017.

Päihdeneuvonta. 2017. Päihdeneuvonta palvelut. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.paihdeneuvonta.fi/>. Viitattu 6.8.2017.

Rautiainen, M. 2001. Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovela. Helsinki: Hakapaino Oy.

Salo, S. 2009. Ei kiitos? Asiaa alkoholista pienen lapsen vanhemmalle. Neuvolaopas. Viisas vanhemmuus – Millaisen mallin annat lapselle -ohjelma 2009. Joensuu: Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy.

Solantaus, T. 2016. Miten huolehdin lapsistani? Käsikirja vanhemmille, joita oma päihteiden käyttö askarruttaa. 3. painos. Tampere: Juvenes Print - Tampereen yliopistopaino Oy.

Tirkkonen, T. 2015. Perhetyö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>. Viitattu 23.8.2017.

Valtionneuvoston kanslia. 2017. Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto Dnro: VNK/666/32/2017. Saatavissa: <http://vnk.fi/documents/10616/2913095/Lausunto+alkoholilakiesityksest%C3%A4+24.4.2017/6ae7ce7-300d-49d3-b491-96cf43afa2ea?version=1.0>. Viitattu 2.8.2017.

Vanhempien läsnäolo tekee kodista turvallisen ja viihtyisän. 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/murrosian_kynnyksella/saa_laiskotella/. Viitattu 27.3.2017.

Varhainen vuorovaikutus. 2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Www-dokumentti. Saatavissa: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/vavu. Viitattu 24.8.2017.

Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36 (29.1.2016/108), 11 a §. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>. Viitattu 28.9.2017.

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä. 2013. Vanhemmuuden roolikartta (LIITE 3). Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>. Viitattu 3.2.2017.

HAASTATTELUKYSYMYKSET
LASTENSUOJELUN TEHOSTETUN PERHETYÖN TYÖNTEKIJÖILLE
ALKOHOLIN ONGELMAKÄYTÖN VAIKUTUKSESTA VANHEMMUUTEEN

TAUSTATIEDOT

1. Millainen koulutus sinulla on?
2. Kuinka kauan olet toiminut ammatissasi?
3. Kuinka suurena huolena koet alkoholin käytön lapsiperheissä nykyaikana?

ALKOHOLISMIN ILMENEMINEN JA PUHEEKSIOTTAMINEN

4. Miten koet alkoholin käytön puheeksi ottamisen vanhempien kanssa?
5. Mistä huomaat tai huomaako, jos vanhemmat salailevat alkoholin käyttöä?
6. Kenen koet kärsivän perheessä eniten, vanhempi itse vai joku muu perheenjäsenistä?

LASTEN REAGOINTI

7. Miten vanhemman alkoholismi näkyy lapsessa ja hänen käytöksessään?
8. Milloin vanhemman alkoholinkäyttö on sinun mielestäsi vaaraksi lapsen kasvulle ja kehitykselle?

TUKIMUODOT

9. Millaisia menetelmiä perhetyöntekijällä on vanhemmuuden tukemiseen käytettävissä?
10. Kuinka perheet ottavat avun vastaan?
11. Minkä koet olevan yleisin konkreettisin apu, josta perhe hyötyy?
12. Millaisia eroja olet huomannut alkoholismiin tukea tarvitsevien perheiden ja muiden tuen tarpeessa olevien perheiden välillä?

PERHEEN VERKOSTO

13. Millainen tukiverkosto perheillä yleensä on ympärillä?

VANHEMMUUS

14. Miten vanhemmat osoittavat rakkautta lapsiaan kohtaan?
15. Koetko vanhempien kykenevän asettamaan rajoja lapsilleen?
16. Koetko vanhempien toimivan johdonmukaisesti arjessa lasten kanssa toimiessaan?
17. Kykenevätkö vanhemmat kohtaamaan aidosti lastensa tunteet?
18. Millaisia arkielämän taitoja vanhemmat kykenevät opettamaan lapsilleen?
19. Kykenevätkö vanhemmat antamaan lapsilleen tasapainoisen aikuisen mallin?
20. Miten lapsen perustarpeet tulevat hoidetuiksi?
21. Millä vanhemmuuden osa-alueella (rakkauden antaja, elämän opettaja, huoltaja, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja) on havaittavissa eniten haasteita? (Vanhemmuuden roolikartta® nähtävillä)
22. Millä osa-alueella vanhemmuuden vahvuudet näkyvät?

MUITA AJATUKSIA AIHEESEEN LIITTYEN

23. Haluatko kertoa vielä jotain muuta aiheeseen liittyen?

HAASTATTELUKYSYMYKSET ALKOHOLIN ONGELMAKÄYTÖSTÄ KOKEMUSTA OMAAVILLE VANHEMMILLE

TAUSTATIEDOT

1. Montako lasta sinulla on?
2. Kuinka paljon vietät aikaa lastesi kanssa mahdollisten töiden/opintojen ohella?
3. Millaiseksi koet tämänhetkisen elämäntilanteesi?

ALKOHOLISMIN ILMENEMINEN JA PUHEEKSIOTTAMINEN

4. Milloin alkoholin käytöstäsi alkoi koitua ongelmia?
5. Onko joku huomauttanut sinua alkoholin käytöstäsi?
6. Oletko salaillut alkoholin käyttöä joltakin?
7. Kenelle koet alkoholin käyttösi olleen suurin haitta?
8. Millainen rooli alkoholilla on tällä hetkellä elämässäsi?

LASTEN REAGOINTI

9. Miten lapsesi reagoivat alkoholin käyttöösi?
10. Milloin vanhemman alkoholinkäyttö on sinun mielestäsi vaaraksi lapsen kasvulle ja kehitykselle?

TUKIMUODOT

11. Millaisen tuen koet olevan hyödyllistä alkoholismen hallitessa arkea?
12. Onko perheellesi tarjottu ammattiapua alkoholismiin tai oletko hakenut sitä itse?
13. Millaiseksi koit saamasi tuen?

VERKOSTO

14. Millainen tukiverkosto perheelläsi on ympärillä?

VANHEMMUUS

15. Koetko alkoholismen vaikuttavan vanhemmuuteesi?
16. Kuinka koet hellyyden ja läheisyyden osoittamisen lapsia kohtaan alkoholismen varjossa?
17. Millainen on mielestäsi turvallinen aikuinen?
18. Onko alkoholin vaikutuksen alaisena mahdollista toimia turvallisena aikuisena?
19. Millaisia arkielämän taitoja koet lapsen oppineen sinulta?
20. Miten lapsen perustarpeet tulevat hoidetuiksi alkoholin vaikutuksen alaisena?
21. Millä vanhemmuuden osa-alueella (rakkauden antaja, elämän opettaja, huoltaja, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja) koet olleen eniten haasteita? (Vanhemmuuden roolikartta® nähtävillä)
22. Millä vanhemmuuden osa-alueella koet onnistuneesi?

MUITA AJATUKSIA AIHEESEEN LIITTYEN

23. Haluatko kertoa vielä jotain muuta aiheeseen liittyen?

LIITE 3

